

TUTTUJA JA TUNTEMATTOMIA KASVEJA LEIKATTUUN AITAAN



Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Puutarhatalous, Lepaa

syksy 2022

Samuel Liuha

Opinnäytetyön tarkoituksena oli löytää leikattuun pensasaitaan sopivia kasvilajeja ja -lajikkeita, jotka olisivat kestäviä Suomessa. Tavoitteena oli tehdä kattava ja päivitetty luettelo oppaan muodossa, jossa selostetaan kaikki valitut kasvit lajeineen ja lajikkeineen ja niiden erityisvaatimukset. Toimeksiantajana oli Hämeen ammattikorkeakoulu, joka voi ottaa tämän työn käyttöön opetuksessa. Opinnäytetyö on toiminnallinen. Työ on myös hyödyllinen puutarha-alan neuvontaan, puutarhamyymälöille ja taimitarha-alalle.

Suomessa käytetään jo ennestään muutamaa kasvisukua tai -lajia yleisesti leikattuna aitana. Näitä ovat muun muassa orapihlajat (*Crataegus*), siperianhernepensas (*Caragana arborescens*), kiiltotuhkapensas (*Cotoneaster lucidus*), metsäkuusi (*Picea abies*) ja siipituijat (*Thuja*). Tässä työssä saatiin selville että, edellä mainittujen lajien lisäksi Suomessa voidaan käyttää jo ennestään tuttuja kasveja muun muassa metsälehmusta (*Tilia cordata*), metsätammea (*Quercus robur*) ja syreenejä (*Syringa*) leikattuna aitana. Ilmastomuutoksen vuoksi Suomessa pystytään kasvattamaan enemmän eteläisempiä kasveja. Nimittäin on muutamia uutuuksia ja vähemmän tunnettuja ja jopa tuntemattomia kasveja, joita voisi käyttää ainakin Etelä-Suomessa esimerkiksi lehtopyökki (*Fagus sylvatica*) sekä laakerikirsikka (*Prunus laurocerasus*).

Työn tuloksena saatiin valittua ja listattua kaiken kaikkiaan 41 lajia ja lajiketta. Näistä tehtiin luettelo oppaaseen ja lisäksi liitteenä on taulukko samoista kasveista, jossa ne ovat tiivistetysti ja informatiivisesti lueteltu. Oppaassa on kasvinkuvaukset, erityisvaatimukset ja kestävyysvyöhykkeet jokaisesta aitakasvista. Aitakasvina yleisesti käytettyä isotuomipihlajaa (*Amelanchier spicata*) ei otettu mukaan luetteluun, koska se on luokiteltu haitalliseksi vieraslajiksi Suomessa sekä Eurooppa-Välimeren seudun alueella, ja sen myynti saatetaan kieltää.

Avainsanat Leikattu aita, pensasaita, puuvartinen kasvi, leikkaaminen, kestävyysvyöhyke

Sivut 46 sivua ja liitteitä 2 sivua

The aim of this thesis was to find potential and suitable plant species and cultivars for a (trimmed) hedge that would be hardy in Finland. These chosen plants and their special requirements were then being listed in the guide which was made as the result of the study. The commissioner of the thesis was Häme University of Applied Sciences which can introduce the work output in teaching. It is also useful in horticulture, garden consulting, and nurseries.

In Finland, there are already some plant genera and species used widely as hedge plants, such as hawthorns (*Crataegus*), Siberian pea tree (*Caragana arborescens*), the shiny cotoneaster (*Cotoneaster lucidus*), the Norwegian spruce (*Picea abies*) and arborvitaes (*Thuja*). In this thesis it states that small-leaved linden (*Tilia cordata*), common oak (*Quercus robur*) and lilacs (*Syringa*) can also be used as hedge plants in Finland. Because of climate change, new plants can be introduced in Finland. There are some plants which are less known or even unknown that could be used at least in Southern parts of Finland, for example, European beech (*Fagus sylvatica*) and English laurel (*Prunus laurocerasus*).

As a result, 41 plant species and varieties were chosen to the guide. A separate list of the same plants was made as an appendice in an informative and condensed form. The guide has a description of each plant, instructions for pruning them and a hardiness zone. Widely used low serviceberry (*Amelanchier spicata*) is not in the guide because it is considered an alien plant species in Finland and in EPPO which stands for intergovernmental organization for cooperation in plant health within the Euro-Mediterranean region.

Keywords Trimmed hedge, hedge, woody plant, pruning, hardiness zone

Pages 46 pages and appendices 2 pages

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Pensasaidat ja niiden käyttö.....	2
2.1	Leikattu aita ja vapaasti kasvava aidanne	2
2.2	Erilaiset taimityypit	3
2.3	Pensasaitojen perustaminen ja hoito	4
2.3.1	Alkutyöt ja istuttaminen	5
2.3.2	Leikkaukset.....	6
2.3.3	Aidan muodot ja sopeuttaminen maastoon	8
2.3.4	Muut hoitotyöt	8
2.3.5	Työvälineet.....	9
3	Katsaus leikattujen pensasaitojen käyttöön puutarhataiteessa ja Suomessa	10
3.1	Pensasaidat puutarhataiteessa	10
3.2	Pensasaidat 1900-luvulla Suomessa	12
3.3	Pensasaidat nykyään Suomessa, ilmastonmuutos, kestävä kehitys ja monimuotoisuus	14
3.4	Menestyminen ja kestävyys Suomen oloissa	16
4	Oppaan tavoite, tarkoitus, menetelmät ja laatiminen	17
5	Opas leikatun aidan lajeista ja -lajikkeista.....	18
5.1	Matalat pensasaidat, alle 1 metriä korkea.....	19
5.1.1	Happomarjat – <i>Berberis</i>	19
5.1.2	Puksipuut, puksit – <i>Buxus</i>	20
5.1.3	Pensashanhikit – <i>Dasiphora</i>	20
5.1.4	Onnenpensaat – <i>Forsythia</i>	20
5.1.5	Likusterit – <i>Ligustrum</i>	21
5.1.6	Tuoksukuusamat – <i>Lonicera</i>	21
5.1.7	Tuomet, kirsikat – <i>Prunus</i>	22
5.1.8	Herukat, karviaiset – <i>Ribes</i>	22
5.2	Keskikorkeat pensasaidat, 1–1,5 metriä korkea.....	23
5.2.1	Aroniat, pihloniat – <i>Aronia, Sorbaronia</i>	23
5.2.2	Tuhkapensaat – <i>Cotoneaster</i>	24

5.2.3	Pensasangervot – <i>Spiraea</i>	25
5.2.4	Marjakuuset – <i>Taxus</i>	25
5.3	Korkeat pensasaidat, yli 1,5 metriä korkea	27
5.3.1	Pihdat – <i>Abies</i>	27
5.3.2	Lepät – <i>Alnus</i>	27
5.3.3	Hernepensaat – <i>Caragana</i>	28
5.3.4	Valkopyökit – <i>Carpinus</i>	28
5.3.5	Orapihlajat – <i>Crataegus</i>	29
5.3.6	Kehtopyökit – <i>Fagus</i>	31
5.3.7	Haprapaatsamat – <i>Frangula</i>	31
5.3.8	Limipihlajat – <i>Hedlundia</i>	31
5.3.9	Lehtikuuset – <i>Larix</i>	32
5.3.10	Jasmikkeet – <i>Philadelphus</i>	32
5.3.11	Suomukuuset – <i>Picea</i>	33
5.3.12	Tammet – <i>Quercus</i>	34
5.3.13	Pajut, salavat – <i>Salix</i>	35
5.3.14	Ruotsinpihlajat – <i>Scandosorbus</i>	35
5.3.15	Paripihlajat – <i>Sorbus</i>	36
5.3.16	Syreenit – <i>Syringa</i>	36
5.3.17	Siipituijat – <i>Thuja</i>	37
5.3.18	Lehmukset – <i>Tilia</i>	38
6	Johtopäätökset	39
	Lähteet	42

Kuvat

Kuva 1	Hansaruusua kukkivana aidanteena
Kuva 2	Taikinamarja
Kuva 3	Kiiltotuhkapensas
Kuva 4	Idänvirpiangervo
Kuva 5	Marjakuusta Hämeenlinnan kirkon edustalla

Kuva 6	Siperianhernepensas
Kuva 7	Orapihlajaa aitana
Kuva 8	Kuusiaita
Kuva 9	Syreeniä leikattuna aitana
Kuva 10	Tuija-aita

Liitteet

Liite 1	Taulukko leikatuista pensasaidoista
---------	-------------------------------------

1 Johdanto

Ilmastonmuutoksen myötä Suomessa menestyy enemmän eteläisempiä kasveja. Samalla kuitenkin on huomioitava uusien kasvintuhoojien kasvava riski. Myös monimuotoisuuden kannalta olisi hyvä, että puistoissa ja puutarhoissa olisi monipuolinen lajisto – myös pensasaitavalikoimassa.

Pensasaitoja käytetään puutarhoissa ja puistoissa sekä viheralueilla rajaamaan alueita ja myös peittämään näkymää. Ne voidaan jakaa leikattaviin pensasaitoihin ja aidanteisiin. Leikattavat aidat ovat muotoon leikattuja. Ne pidetään tietyn korkuisina ja vaativat paljon hoitoa. Sen sijaan aidanne on pensasaita, jonka pensaat annetaan kasvaa lajityypillisesti. Vapaasti kasvava aidanne vie enemmän tilaa ja ei kuitenkaan peitä kokonaan näkymää leikattuun pensasaitaan verrattuna. (Karjalainen & Tajakka, 2015, s. 181) Leikattavia pensasaitoja käytetään yleisesti Suomessa. Valitettavasti vain muutamaa lajia saattaa näkyä naapurustossa ja puistoissa, mikä voikin näyttää hiukan ankealta ja monimuotoisuuden kannalta köyhältä. Syynä voi olla tietämättömyys lajivalikoimasta, potentiaalisista lajeista ja toisaalta kasvien saannin puutteesta. Leikattavista pensasaidoista ei ole pitkään aikaan tehty kattavaa ja päivitettyä luetteloa Suomen oloihin. Pentti Alanko on tehnyt taulukon teokseensa ”Puut ja pensaat”, jossa luetellaan kasvisukuja, jotka sopivat leikattuun aitaan. Samassa teoksessa on jokaisen kasvilajin esittelyn kohdalla sanottu tarkemmin, sopiiko se leikattuun aitaan. Lisäksi Viherbroggis – viherrakentamis- ja ylläpitotöiden perusteet - teoksessa mainitaan myös joitakin kasvisukuja ja -lajeja. Lisäksi suomalaisilta nettisivuilta löytyy joitakin sivustoja, joissa luetellaan aitakasveja. Nämä edellä mainitut lähteet ovat hyvä lähtökohta, mutta niistä löytyy osittain samoja kasveja, ja Pentti Alangon Puut ja pensaat - teos on jo yli 20 vuoden takaa, joten uusia kasveja varmasti löytyy Suomen oloihin.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli löytää sopivia aitakasveja Suomen oloihin, niin tuttuja kuin vähemmän tuttuja. Tavoitteena oli tehdä luettelomainen opas, jossa selostetaan leikattavassa pensasaidassa sopivat lajit ja lajikkeet erityisvaatimuksineen. Perehdyttiin olemassa olevaan kirjallisuusaineistoon ja nettimateriaaliin, jonka pohjalta työ toteutettiin. Menetelmänä toimi tiedonhaku. Tehtiin myös informatiivinen taulukko, jossa on oppaan kaikki kasvit (Liite 1). Opinnäytetyön tilaajana toimi Hämeen ammattikorkeakoulu. Tuotos

tulee opetuksen käyttöön, ja työstä hyötyvät puutarha-alan neuvonta, puutarhamyymälät ja taimitarha-ala, ja se onkin tarpeellinen, sillä moni ei ole tietoinen siitä, mitä erilaisia kasveja voi käyttää leikattuna aitana.

2 Pensasaidat ja niiden käyttö

Pensasaidoissa käytetään havukasveja, aina- ja kesävihantia lehtipensaita ja joskus myös lehtipuita (Squire, 2002/2005, s. 75). Pensaat ovat yli 50 cm korkeita, mutta harvoin yli yhdeksän metriä korkeita puuvartisista kasveja. Yleensä ne ovat heti tyveltä haaroittuvia. (Tieteen termipankki, 2016a). Puut ovat taas yli kaksi metriä korkeita puuvartisista kasveja, joilla on runko ja ylhäältä haaroittuva oksisto (Tieteen termipankki, 2016b).

Pensasaita on siis puuvartisista kasveista koostuva istutusrivi, johon on istutettu taimet lähelle toisiaan. Pensasaidalla on monta hyvää ominaisuutta, sillä se suojelee hyvin tuulelta ja tuuheana antaa myös näköestettä. Lisäksi se voi toimia melu- tai pölysuojana paikan mukaan. (Aho & Honkanen, 2014, s. 101; Alanko ym., 2020, s. 164).

2.1 Leikattu aita ja vapaasti kasvava aidanne

Pensasaidat ovat joko leikattuja tai vapaasti kasvavia. Leikattuja aitoja ja vapaasti kasvavia aidanteita käytetään jakamaan tiloja sisällä puutarhassa sekä tonttien välisinä rajoina. (Aho & Honkanen, 2014, s. 101) Leikattu aita leikataan vuosittain ja säännöllisesti haluttuun korkeuteensa. Sen vuoksi se vaatiikin enemmän hoitoa kuin aidanne. Toisaalta se vie vähemmän tilaa, joten se sopii mainiosti pieneen pihaan. Leikkaamisessa poistuvat kukkasilmut ja siten myös mahdolliset marjat. Yleensä leikattu aita on yksilajinen, sillä monilajisena vieretysten kasvavat kasvilajit saattavat näyttää omituisilta. (Pasanen & Rätty, 2002, s. 94–95; ks. myös Karjalainen & Tajakka, 2015, s. 181)

Aidanteessa kasvit ovat harvemmassa ja kasvavat lajityypillisesti sekä niitä hoidetaan kuin yksittäisiä koristepensaita. Siinä voi olla myös useampaa kasvilajia samassa rivissä. Näin saadaan sekä korkeuseroja että enemmän peittävyyttä aidanteeseen. Koska aidanteessa kasveja ei leikata rajusti niin kuin leikatussa aidassa, niissä säilyvät kukkasilmut. Upeasti

kukkivat kasvit sopivatkin aidannekasveiksi (Kuva 1). Aidanteet vievät kuitenkin enemmän tilaa. (Pasanen & Rätty, 2002, ss. 94–95; ks. myös Karjalainen & Tajakka, 2015, s. 181)

Kuva 1. Hansaruusua kukkivana aidanteena (Samuel Liuha).



2.2 Erilaiset taimityypit

Puutarhamyymälässä ja -tuotannossa käytetään monenlaisia termejä taimista. Pensasaidan perustamisessa voidaan käyttää esimerkiksi aita-, avojuuri- tai astiataimia. Yleensä pensasaidat perustetaan pienikokoisista aitataimista. (Pasanen & Rätty, 2002, ss. 95–96; ks. myös Taimistoviljelijät ry, n.d.) Havukasveissa esimerkiksi siipituijat (*Thuja*) voivat olla paakkutaimia (Pinsiön taimisto, n.d.).

Avojuurinen eli paljasjuurinen taimi on nimensä mukaisesti paljas eli juurten ympärillä ei ole kasvualustaa. Ne kasvatetaan taimitarhojen ja taimistojen pelloissa ja niitä voi istuttaa joko keväällä tai syksyllä eli, kun ne ovat lepotilassa. Avojuuriset taimet nostetaan syksyllä ja istutetaan mahdollisimman nopeasti haluttuun paikkaansa. Osa taimista varastoidaan kylmävarastoon kevättä varten. Keväällä ja alkukesällä on yleensä kuivia ja aurinkoisia päiviä, jolloin istutetut kasvit voivat kärsiä kuivuudesta toisin kuin syksyllä istutetut. Avojuurinen

taimi ei saa päästä kuivahtamaan ennen istuttamista, joten se on peitettävä kostealla juuttikankaalla tai se on toistaiseksi istutettava niin sanottuun valeistutukseen, jos istuttamista joudutaan odottamaan. (Alanko ym., 2020, ss. 93–94)

Esipakattu taimi on käytännössä avojuurinen taimi, joka on asetettu pussiin ja juurten ympärillä pussin sisällä on kosteaa turvetta tai muuta materiaalia. Ryhmäruusut ja kymmenen kappaleen aitataiminiput ovat usein esipakattuja, mutta muuten taimimyymälöissä ei näe esipakattuja taimia. Ennen istutusta taimesta poistetaan pakkaus ja sen jälkeen sitä käsitellään kuin paljasjuurista taimea. (Alanko ym., 2020, s. 94; ks. myös Pasanen & Rätty, 2002, s. 95)

Paakkutaimi on myös kasvatettu pellossa ja se istutetaan lepotilassa eli joko keväällä tai syksyllä. Paakkutaimet nostetaan pellostä yhtenäisenä juurineen maapaakun kanssa. Ne sidotaan säkkikankaalla tai muovikelmulla. Istuttaessa kuopassa sidokset aukaistaan ja kangas tai muovi poistetaan. (Alanko ym., 2020, s. 94) Esimerkiksi aitakasveinakin käytettävien siipituijien (*Thuja*) taimet voivat olla paakkutaimia (Pinsiön taimisto, n.d.).

Astiataimet on kasvatettu myyntiä varten ruukuissa tai astioissa. Ne ovatkin yleisin taimityyppi puutarha-alan myymälöissä. Niiden etu on siinä, että ne voivat odottaa istuttamista pitkään, koska niitä voidaan istuttaa milloin tahansa kasvukauden aikana. Lannoituksesta ja veden saannista on kuitenkin huolehdittava. Istuttaessa astian myötäisesti kiertyneet juuret pitää irrottaa auki, etteivät ne jatka samanlaista kiertävää kasvua, joka voi johtaa kasvin menehtymiseen. (Alanko ym., 2020, s. 94) Pensastaimet ovat astiataimia, joissa on vähintään 3–4 versoja. Aitataimissa on sitä vähemmän versoja, ja piiskataimissa on vain yksi verso. (Taimistoviljelijät ry, n.d.) Aitataimet ovat pienempiä ja halvempia paljasjuurisia taimia toisin kuin pensaiden astiataimet (Toijalan taimitarha Oy, n.d.).

2.3 Pensasaitojen perustaminen ja hoito

Ennen kuin kasveja alkaa hankkimaan saatikka istuttamaan, pensasaidan kasvilajin tai -lajikkeen, kuten muidenkin puutarhakasvien valinnassa kannattaa ottaa huomioon kasvupaikan olosuhteet ja maaperä sekä tietenkin kestävyysvyöhyke. Kaikki kasvit eivät

menesty samanlaisissa kasvupaikkaolosuhteissa, sillä esimerkiksi toiset vaativat enemmän valoa ja toiset taas varjostusta. (Alanko, 1997, s. 11; Tigerstedt, 2021, s. 41)

Toiseksi on hyvä miettiä, millainen aidan täytyy olla. 180 cm korkea aita peittää hyvin näkymää ja sitä vielä pystyy sellaisena helposti muotoilemaan. Jos aidan ei haluta peittää näkymää, niin matala aita sopii hyvin tilanjakajaksi tai kulun esteeksi. (Pasanen & Rätty, 2002, s. 97) Sopiva leveys aidalle on noin kolmasosa sen korkeudesta (Aho & Honkanen, 2014, s. 101).

2.3.1 Alkutyöt ja istuttaminen

Pohjaveden pinta ei saa olla liian lähellä maanpintaa, enimmillään metrin päässä maan pinnasta. Märänaltiltiit kasvupaikat täytyy salaojittaa. Harva kasvi viihtyy märässä maassa, joten salaojitus on tarpeen sellaisilla mailla. Pensasaidalle kaivetaan luonnontilaisessa ympäristössä uoma tai ojanne, johon taimet istutetaan. Sen syvyys on hyvä olla 30–50 cm ja leveydeltään vähintään 50 cm. Herkästi poutaisilla ja kuivumisalttiilla mailla on hyvä kaivaa noin 70 cm syvä ojanne. Ojanne täytetään peltomullalla, johon voi sekoittaa kompostia ja turvetta sekä lannoitteita tarvittaessa. (Pasanen & Rätty, 2002, s. 96) Jos paikalla on tiivis, savipohjainen maa, sen joukkoon tulee sekoittaa hiekkaa tai soraa, orgaanista aineista eli kuten multaa tai turvetta ja paikalla olevaa savea, tasaisessa suhteessa, maan rakenteen parantamiseksi. Jos paikka on hyvin sora- ja hiekkapitoista, ravinteiden ja veden pidättymisen parantamiseksi lisätään savea ja orgaanista ainesta joukkoon. Jos kasvualusta tulee kokonaan muualta esimerkiksi urbaaniin rakennuskohteeseen, niin se valitaan paikalle tuleville kasveille sopivaksi. (Alanko ym., 2020, s. 51; ks. myös Karjalainen & Tajakka, 2015, ss. 142–143)

Istutustiheys leikatussa aidassa on yleensä lehtipensailta 4 kpl/m ellei toisin ilmoiteta ja havukasviaidassa taimia tulee 3 kpl/m. Taimet istutetaan suoraan riviin entiseen istutussyvyYTEEN. Yli 90 cm:n levyinen leikattu pensasaita vaatii kaksi taimiriviä, jossa taimet istutetaan limittäin. Rivin suoruus tarkistetaan tämän jälkeen silmämääräisesti tai tarvittaessa nauhalla. Istutuksen yhteydessä tehdään myös istutusleikkaus paitsi ei

havukasvien taimille. Kasvualustan ja mahdollisen katteen pinta tasoitetaan ja siistitään. (Karjalainen & Tajakka, 2015, ss. 182–183, 190)

Vastaistutetut taimet täytyy kastella perusteellisesti istuttamisen jälkeen. Kullakin kastelukerralla annetaan reilusti vettä kasveille, jotta ne eivät kasvattaisi juuria pelkästään maan pintaosiin. Keväällä istutettuja taimia täytyy kastella enemmän kevään ja kesän aikana kuin syksyllä istutettuja, koska keväällä kasvit saattavat kärsiä kuivasta ilmasta. Toisaalta vaikka syksy on yleensä sateisempi kuin kevät, niin maan kosteuden tilanne täytyy tarkistaa. (Pasanen & Rätty, 2002, s. 96)

2.3.2 Leikkaukset

Istutusleikkaus tehdään nimensä mukaisesti istutuksen yhteydessä, keväällä. Syysistutuksessa leikkaaminen kannattaa jättää keväälle. Vioittuneet ja kuolleet versot poistetaan kokonaan. Havukasvien taimia ei leikata istutuksen yhteydessä. Haaroittuneet aitataimet ja paljasjuuriset taimet leikataan 10 cm:n korkeudesta haaroittumiskohdasta ylös mitattuna. Piiskataimet leikataan 10–15 cm:n korkeudesta maan pinnasta mitattuna. (Alanko ym., 2020, s. 99; Karjalainen & Tajakka, 2015, s. 190)

Leikattu pensasaita leikataan jatkossa vuosittain 1–2 kertaa. Tavoiteltavan koon ja muodon saamiseksi pensasaidan kuluvan vuoden kasvua typistetään reilusti. Muotoleikkaukset voidaan yleensä jakaa kasvatus- ja ylläpitoleikkaukseen. Jotkut pensaskasvit voidaan leikata alas, kuten esimerkiksi monet aidannepensaat. (Alanko ym., 2020, s. 99; Karjalainen & Tajakka, 2015, s. 252)

Kasvatusleikkaukset alkavat yhden vuoden jälkeen istutuksesta. Tällöin pensasaitaa leikataan alkukesällä (tai alkukevällä), ja jokaisessa leikkauksessa jätetään jäljelle 15–20 cm aidan yläpuolelle uutta kasvua sekä sivuille noin pari senttiä. Aitaa voidaan siistiä vielä toisen kerran heinä-elokuussa, jolloin leikkauskohta on lähellä alkukesällä tehtyä leikkausta. Varsinkin nopea- ja voimakaskasvuisia lajeja täytyy leikata kaksi kertaa kesässä. Aidan on hyvä hieman kaventua ylöspäin mennessä, jotta alaosat saisivat valoa eikä lumi vaurioittaisi pensasaitaa painollaan. Ylläpito- ja hoitoleikkaukset alkavat vasta silloin, kun aita on

tavoiteltavassa mitassa. (Alanko ym., 2020, s. 99; Aho & Honkanen, 2014, s. 101; ks. myös Pasanen & Rätty, 2002, s. 97) Yksirunkoisten aitakasvien eli käytännössä puiden, esimerkiksi metsäkuusen (*Picea abies*) ja ruotsinpihlajan (*Scandosorbus intermedia*) kohdalla, rungon annetaan sitä leikkaamatta kasvaa pituutta siihen saakka, kunnes haluttu aidan korkeus on saavutettu. Kasvatusleikkauksessa aita leikataan vain ja ainoastaan sivuilta. Tällainen aita saattaa näyttää oudon harvalta tässä vaiheessa, mutta saavutettua haluttu korkeus leikkaukset ja latvonta tekevät siitä tuuhean. (Samuelsson & Schenkmanis, 2003/2012, s. 86)

Havukasviaidan kasvatusleikkaus tehdään toisella tavalla. Sellaiset havukasvit, kuten suomukuuset (*Picea*), pihdat (*Abies*) ja lehtikuuset (*Larix*) eivät uusiudu vanhoista osista ja rungosta, vaan haaroittuvat edellisen vuoden versosta. Siispä aitakasveina ne leikataan siten, että edellisestä vuosikasvusta poistetaan noin puolet talven aikana tai varhaiskevällä. Kasvatusleikkauksen aikana leikataan vain sivuilta. Pää- eli latvaverson annetaan kasvaa sitä leikkaamatta, kunnes saavutetaan tavoiteltu aidan korkeus, jolloin myös latvaversoa typistetään. (Aho & Honkanen, 2014, ss. 100–102; ks. myös Alanko ym., 2020, s. 100) Siipituijia (*Thuja*) ja marjakuusia (*Taxus*) voi leikata hieman vanhemmistakin osista (Pasanen, 2002, s. 97).

Kun aita on saavuttanut halutun korkeuden, siirrytään ylläpitoleikkaukseen. Täysikasvuisesta pensasaidasta voi tulla väijäämättä epätasainen ilman ohjausnarua, ja siksi sellaiset pystytetään, jotta saadaan oikea leikkausjälki korkeuksineen ja leveyksineen. Itse leikkauksessa voi käyttää pensassaksia tai koneellista pensasleikkuria, jolla leikataan karkeasti. Kun leikataan pensasleikkurilla, terät asetetaan pensaan suuntaisesti ja niitä liikutetaan ikään kuin pyyhkien pensasaitaa. Lopuksi tarkistetaan ja siistitään leikkausjälki. Pensasaitaa leikataan sekä sivuilta että päältä niin, että puutumatonta kasvua jää jokaisella leikkauskerralla 1–2 cm. Tämä pätee myös havukasveihin, mutta kuusiaitaa ja sitä vastaavia havukasviaitoja leikataan edelleen vain edellisestä vuosikasvusta. (Karjalainen & Tajakka, 2015, s. 253; ks. myös Pasanen & Rätty, 2002, ss. 97–98)

2.3.3 Aidan muodot ja sopeuttaminen maastoon

Kuten aikaisemmin mainittiinkin, pensasaidan tulisi kaventua ylöspäin. Lumi ei kasaannu liiaksi tällaisen aidan päälle eikä siten vaurioita sitä. Toisaalta sitä on haastavaa leikata. Tavallisin ja helposti leikattava malli on suorakaiteen muotoinen pensasaita, jossa sivut ovat pystysuorat ja aidan katto on niin sanottu tasakatto. Pensasaidan voi leikata myös pyöreänmuotoiseksi, joka tuo pehmeyttä ympäristöön. Korkeaksi kasvaneen aidan voi myös muotoilla niin sanotun harjakaton malliin, jos leikkurilla tai pensassaksilla ei enää yletä leikkaamaan tasakattomallia. (Pasanen & Rätty, 2002, s. 98)

Aita pitää myös sopeuttaa erilaisiin maaston muotoihin. Tasaisella maalla riittää, että pitkän pensasaidan ”katto” myötäilee tasamaata, ehkä aavistuksen verran kaltevasti. Lyhyen aidan on hyvä olla päältä suora ja saman suuntainen tasamaan pinnan kanssa. Loivassa mäessä olevan pitkän aidan yläosan tulisi olla yhtä korkea jokaisesta kohdasta. Sen sijaan rinteessä olevan lyhyen aidan yläosa voidaan leikata tasaisen suoraksi kaikkialta. Leikkaamisen täytyy kuitenkin sujua niin, että aidan päällisen ylettyä leikkaamaan niin mäen alaosassa kuin yläosassa. (Pasanen & Rätty, 2002, s. 98)

2.3.4 Muut hoitotyöt

Joskus pensasaidasta saattaa kuolla yksittäisiä tai useampia taimia, jolloin ne täytyy paikata uusilla. Jos syynä kehnoon menestymiseen ovat kasvuolosuhteet, niitä on parannettava tai aitakasvi korvataan olosuhteisiin paremmin sopeutuvalla kasvilla. (Karjalainen & Tajakka, 2015, s. 190) Kun pensasaita on kasvanut liian suureksi esimerkiksi hoidotta jättämisen vuoksi, ja kun tyvi kaljuuntuu, niin on aika uudistaa se. Suureksi kasvanut aita vie maasta ravinteita ja kasvuvoimaa ja se varjostaa muita kasveja puutarhassa ja pihalla sekä se näyttää usein ränsistyneeltä. Leveä ja korkeaksi kasvanut pensasaita uudistetaan useammassa vaiheessa. Ensimmäinen uudistusleikkaus tehdään keväällä aidalle tavoiteltuun korkeuteen, ja apuna muotoilussa käytetään linjanaruja. Seuraava leikkaus tehdään toisena keväänä yhdelle kahdesta sivusta ja kolmantena keväänä jäljelle jäänyt leikkaamaton sivu leikataan. Joka kerralla siivotaan leikkuujäte pois, ja kun se on tehty sekä rikkaruohot kitketty juurelta, pensasaita lannoitetaan. Tarvittaessa levitetään kate, jotta rikkaruohot eivät kasvaisi

uudestaan juurelle. (Squire, 2002/2005, ss. 78–79) Kaikille kasveille tällaista kavennusta ei voi tehdä, kuten kuusen tapaisille havukasveille, jotka eivät uusiudu vanhoista osista (Pasanen & Rätty, 2002, s. 99).

Joillekin pensasaitalajeille voi tehdä myös alasleikkauksen niiden uudistamiseksi, kuten happomarjoille (*Berberis*), jotka ovat piikkikäitä, ja sen vuoksi ne leikataankin joskus alas hoidon helpottamiseksi. Alasleikkaus suoritetaan useimmiten kasvuston ollessa hyvin ränsistyneen näköinen. On muistettava, että kaikki kasvit eivät siedä alasleikkausta ja joillekin sitä ei tehdä lainkaan, esimerkiksi havukasveille, sillä ne eivät uusiudu juuri- tai tyvivesoista. (Rätty, 2012, s. 13; Karjalainen & Tajakka, 2015, ss. 251–252) Pensasaita leikataan yleensä alas keväällä, jolloin jätetään 10–20 cm pitkiä versoja. Uusi juuresta vesannut aita kasvatetaan samalla kuin perustettaessa täysin uutta aitaa. Samalla aitaa lannoitetaan ja maan kuntoa parannetaan. (Pasanen & Rätty, 2002, s. 97)

Punapahkataudin ja muiden sienitautien vuoksi pensasiin ei pitäisi jättää pitkiä, kuivuvia tappeja, joissa ei ole silmuja, vaan ne on leikattava pois. Punapahkatauti näkyy usein kuolleissa versoissa punertavina pisteinä, mutta se voi levitä vaurioituneisiin kasvinosiin. Kasvien hyvän hygienian ja hoidon vuoksi vaurioituneet, kuivat ja sairaat oksat poistetaan kokonaan terveeseen osaan saakka, sillä muuten taudit voivat levitä muihin kasvinosiin. (Samuelsson & Schenkmanis, 2003/2012, s. 88; Karjalainen & Tajakka, 2015, ss. 245, 277, 282)

2.3.5 Työvälineet

Lyhytvartisilla oksasaksilla eli sekätööreillä leikataan halkaisijaltaan noin 1 cm:n levyisiä oksia ja versoja. On olemassa kahdenlaisia malleja: ohileikkaava malli ja alasinmalli. Ohileikkaava malli toimii niin, että sen molemmat terät leikkaavat. Sen sijaan alasinmallin saksissa vain toinen teristä pusertaa oksan tai version saksen toista terää kohden, jolloin se katkaisee sen. Toinen terä on siis ikään kuin alasin. Pitkävartisilla voimasaksilla leikataan paksumpia oksia ja niitä käytetään kaksin käsin. Myös näistä on olemassa ohileikkaava malli ja alasinmalli. (Aho & Honkanen, 2014, s.102; Samuelsson & Schenkmanis, 2003/2012, s. 6)

Pitkäteräisillä pensassaksilla siistitään sekä kesävihantia että ainavihantia aitoja, ja niitä pidetään kaksin käsin. Ainoastaan ainavihantia, leveälehtisiä lajeja leikataan niiden lehtiä varoen. Akku- ja sähkökäyttöiset pensasleikkurit ovat myös tavallisia ja yleisiä leikkausvälineitä. (Aho & Honkanen, 2014, s.102; ks. myös Karjalainen & Tajakka, 2015, s. 253) Pensasleikkureita käytettäessä on suositeltavaa käyttää kuulosuojaimia ja suojalaseja (Squire, 2002/2005, s. 78).

3 Katsaus leikattujen pensasaitojen käyttöön puutarhataiteessa ja Suomessa

Pensasaidat eivät ole nykyhetken aikaansaannos, sillä niitä on käytetty eri tyylikausina, varsinkin renessanssin aikakauden puutarhoissa, mutta myös myöhemmin ranskalaisessa barokkipuutarhassa sekä 19. vuosisadalla Iso-Britannian puutarhoissa. Sen ajan puutarhoissa suosittiin vain säännöllisesti leikattuja aitoja ja joskus niistä muotoiltiin eläinten näköisiä kuviopensaita. (Schalin, 1939, s. 16; ks. myös Ranck, 1909/1922, ss. 91, 98)

Suomessakin on käytetty ja käytetään edelleen leikattuja aitoja puutarhoissa. Nykyään ei olla niin tiukkoja puutarhan hoidon suhteen, vaan leikattujen pensasaitojen ohella kasvatetaan myös muun muassa vapaasti kasvavia aidanteita, jotka ovat helppohoitoisempia ja myös luonnollisemman näköisiä. (Alanko ym., 2020, ss. 164–165)

3.1 Pensasaidat puutarhataiteessa

Puutarhataide on kuvaamataidelaji, jossa puutarha on luotu esteettisesti ja taiteellisten periaatteiden mukaan kokonaisuudeksi. Sen tyyliä saatetaan jakaa geometriseksi tyyliksi ja maisematyyliksi. Geometrisen tyylin puutarhoissa tiet ja alueet olivat selvästi rajattuja, kun taas maisematyyliä pyrittiin lähemmäs luonnollisuutta, piilottaen puutarhan ja luonnon rajat esimerkiksi piilotetuilla ojilla. Geometrisen puutarhan symmetrisyys ja rajaukset näkyivät muun muassa matalissa leikatuissa pensasaidoissa, joita käytettiin paljon. (Ranck, 1909/1922, ss. 7–9)

Jo roomalaisissa puutarhahuviloissa käytettiin leikattuja puita ja pensaita (Ranck, 1909/1922, s. 69). Roomalaiset ottivat mallia kreikkalaisilta puutarhanhoidossa- ja taidossa.

Roomalainen koti muodostui atriumista eli ”keskihuoneesta” ja muista asuinhuoneista sekä peristylistä eli pylväiden muodostamasta käytävästä, joka ympäröi sisäpihaa. Atriumista muodostui olojen salliessa laaja vastaanottohuone, jossa oli aukko katossa. Roomalaisissa kodeissa olevat peristylit saattoivat olla suuria ja laajoja ja muodostivat kokonaisen avoimen puutarhan, jossa oli nurmikoita ja kukkapenkkejä. Nurmikoiden laidoille oli saatettu istuttaa pensasaitoja, joita pidettiin leikkaamalla matalina. (Ranck, 1909/1922, ss. 16–17)

Leikattujen pensasaitojen käyttö puutarhoissa oli yleistä renessanssin aikana. Renessanssi tyyli suuntana sai alkunsa Firenzessä ja sen ympäristössä, Italiassa. Toisin kuin muualla Italiassa, poliittiset olosuhteet olivat rauhoittuneet Firenzen ympäristössä, mikä salli taide- ja kulttuurielämän kehittymisen. Huvilat puutarhoineen jouduttiin vuoristoisen maaston vuoksi rakentamaan rinteille ja se tehtiin rakentamalla keinotekoisia penkereitä ja porrarakennelmia. Vaikka huvila tai puutarha saattoi sijaita tasamaalla, penkereitä rakennettiin silti niiden kauneuden vuoksi, jolloin ne sijaitsivat usein päärakennusta alemmassa tasossa. Puutarha oli renessanssissa rakennustaiteen jatke ja se rakennettiin symmetrisesti rakennuksen linjojen mukaisesti. Oleellista oli myös perspektiivi. Leikattujen aitojen pääasiallinen tehtävä oli rajata puutarhan eri osia ja teitä, ja tämä tehtiin tietysti symmetrisesti. Myöhemmin alettiin tehdä kaarevia muotoja. Renessanssipuutarhassa muodostettiin myös monimutkaisia kuvioita pensasaidoista, ja kasveina käytettiin useimmiten marjakuusia (*Taxus*) ja puksipuita (*Buxus*). Samoin labyrintit olivat usein leikatuista aidoista ja teistä muodostettuja sokkeloita, joissa oli umpikujia ja keskipiste, jonne pyrittiin pääsemään. (Ranck, 1909/1922, ss. 31–34, 36–38)

Barokki syntyi 1600-luvun puolivälissä Ranskassa. Sen ominaispiirteinä oli ylevyys, juhlallisuus ja suuripiirteisyys. Versailles’in palatsissa yhdistyivät barokin taiteelliset tuotokset. Ranskalainen barokkipuutarha syntyi myöhäisrenessanssin pohjalta ja se oli tyyliältään yksinkertaista. Terrassit olivat suuria ja levittäytyivät ympäristöönsä, kun taas italialaisessa puutarhassa ne olivat pieniä ja muurattuja. (Sinisalo, 1997, s. 99) Ranskalaisen barokkipuutarhan erikoisuus 1600-luvulla piilee siinä, että se on lähinnä yhden henkilön

luoma. Hän oli puutarha-arkkitehti André Le Nôtre, joka toimi muun muassa Ludvig XIV:n puutarhurina ja suunnitteli Versailles'in puutarhat. (Ranck, 1909/1922, s. 56)

André keskittyi keskiperspektiivin luomiseen suunnitellessaan Versailles'in puutarhaa. Sen vuoksi puutarhasta tuli laaja, mutta siihen liittyi vielä toinenkin seikka. André säilytti puutarhan eri osia reunustavat leikatut pensasaidat. Matalat puksipuu- ja marjakuusaidat eivät kuitenkaan riittäneet vaikutelman luomiseen, joten hän suunnitteli korkeat pensasaidat ja puut puutarhan etäisempiin osiin, jolloin puutarhassa risteilevät perspektiivit tulivat korkeitten kulussien reunustamiksi. (Ranck, 1909/1922, ss. 57–58)

Englantilainen maisemapuutarha syntyi renessanssi- ja barokkipuutarhan vastapainoksi. Sen syntymisen takana ei ole yhtä henkilöä, vaan taustalla on useita henkilöitä. Englantilainen maisemapuutarha sai vaikutteita muun muassa Kiinasta ja Japanista. (Sinisalo, 1997, ss. 135–136). 18. vuosisadan maisemapuutarhassa ei valitettavasti näkynyt paljon leikattuja pensasaitoja tai muuta, mistä näkyisi ihmiskäden jälki, koska ne eivät olleet ”luonnollisia”. Sen sijaan uudessa englantilaisessa puutarhassa oli paljon kukkatarhoja ja ruohokenttiä, joita kehysti pensasaidat ja penkereet. Pensasaitojen päällysosat muotoiltiin jokseenkin yleisesti aaltoileviksi englantilaisessa puutarhassa. Kun pensasaidat pakotettiin kasvamaan ristikkoon ja leikattiin samalla, niistä muodostettiin ovia keskelle aita. Marjakuusi (*Taxus*) sopi tällaiseen käyttöön, koska se oli tiheä habitukseltaan ja sillä oli kaunis tummanvihreä sävy, joka toi kontrastia muille väreille. (Ranck, 1909/1922, ss. 98–99) Englantilaisissa puutarhoissa marjakuusi- ja puksipuuaidat olivat myös suosittuja (Ranck, 1909/1922, s. 71).

3.2 Pensasaidat 1900-luvulla Suomessa

Aikoinaan aitaamistapana oli suosittua pitää matalaa ja tuuheaa pensasaitaa, jota leikattiin. Tällainen leikattujen aitojen käyttötapa tulee barokkipuutarhoista barokin tyylikauden ajoilta. Meillä käytettiin muotopuutarhoissamme leikattuja pensasaitoja 1920- ja 1930-luvuilla, ja niitä oli muuallakin kuin vain reunustamassa puutarhaa. (Alanko ym., 2020, s. 164) Esimerkiksi Vihdin Tuohilammen kartanon puutarhassa, jonka on suunnitellut puutarha-arkkitehti B. M. Schalin, käytettiin muun muassa tylppöorapihlajaa (*Crataegus monogyna*),

aitalikusteria (*Ligustrum vulgare*) ja morsiusangervoa (*Spiraea x arguta*) leikattuna aitana pengermässä ja kujanteiden kehyksinä (Elfving, 1929, s. 27, 31–32).

Sotien jälkeen Suomessa pensasaitoja käytettiin kaupungeissa ja taajamissa puistotilojen ja liikenneväylien jakamiseen ja rajaamiseen toisistaan. Sekä aitoja että aidanteita perustettiin paljon. (Lettojärvi & Lindén, 2018, s. 14) I. Lettojärvi ja L. Lindén (2018, s. 14) kertovat, että Taimistoviljelijät ry:n tekemässä taimisto-oppaassa (1953) oli yhteensä 39 aitakasvitaksonia. Siinä oli sellaisia kasveja kuten isotuomipihlaja (*Amelanchier spicata*), koiranheisi (*Viburnum opulus*), mutta myös isopuksi (*Buxus sempervirens*), aitalikusteri ja mahonia (*Mahonia aquifolium*).

Siisteyden ja yhtenäisyyden vuoksi omakotitalotontit rajattiin aidoilla, jotka toivat myös näkösuojaa naapureilta. Aidat voitiin perustaa siten, että naapurit kustansivat sen yhteisesti. (Hyötyniemi, 1954, s. 292) Suosituin aitakasvi oli siten orapihlaja, mutta sen taimista oli tuohon aikaan, 1950-luvulla puute. Myöhemmin tuotantoa saatiin lisättyä ja taimia oli tarpeeksi, ja kysyntää taimille oli ulkomailla saakka esimerkiksi Ruotsissa. (Hellemaa, 1956, ss. 102–103) Jotkin taimistot erikoistuivat nimenomaan orapihlajan tuotantoon. Siitä hyvä esimerkki oli Salossa sijaitseva Helisnummen taimisto, joka otti kyseisen kasvin pääkasviksi viljelyyn. (Ingervo, 1961, s. 480) Myös siperianhernepensas (*Caragana arborescens*) ja isotuomipihlaja (*A. spicata*) olivat yleisiä aitakasveja orapihlajan ohella ja ne kaikki kolme sopivat myös mainiosti aidaksi Pohjois-Suomeen talvenkestävyyden vuoksi (Salsola, 1952, s. 284).

Havukasveista pensasaidoissa kasvatettiin muun muassa kuusta ja kanadantuijaa (*Thuja occidentalis*). Ison kokonsa puolesta lehmus (*Tilia* sp.), vuorijalava (*Ulmus glabra*), hopeasalava (*Salix alba* f. *sericea* 'Sibirica') ja mongolianpikkuvaahtera (*Acer tataricum* subsp. *ginnala*) sopivat korkeaan aitaan. Matalissa aidoissa oli suositeltavaa käyttää esimerkiksi japaninhappomarjaa (*Berberis thunbergii*), kiiltotuhkapensasta (*Cotoneaster lucidus*), taikinamarjaa (*Ribes alpinum*) ja ruusuangervoa (*Spiraea japonica* 'Froebelii'), ja niitä käytettiin puutarhan jakamiseen eri osiin sekä reunustamaan terasseja. (Salsola, 1952, s. 284)

Tiettyt kasvilajit ja -suvut näyttävät toistuvan ympäri maata. Esimerkiksi Kajaanin kaupungissa 1960-luvun lopulla tehdyn kasvikartoituksen mukaan, suosituin aitapensas Kajaanissa oli siperianhernepensas. Suosittuja olivat myös isotuomipihlaja ja kiiltotuhkapensas. (Ylikangas, 1970, s. 32) Sen sijaan lehtikuusta (*Larix*) on ilmeisesti käytetty harvoin leikattuna aitana Suomessa. Turussa sitä on käytetty Terhotiellä parissa paikassa. (Dendrologian Seura – Dendrologiska Sällskapet, 1997, s. 94)

3.3 Pensasaidat nykyään Suomessa, ilmastonmuutos, kestävä kehitys ja monimuotoisuus

Nykyään Suomessa suosittuja aitakasveja näyttäisi olevan muun muassa aitaorapihlaja (*Crataegus flabellata* var. *grayana*), kiiltotuhkapensas (*Cotoneaster lucidus*), isotuomipihlaja (*Amelanchier spicata*) sekä siperianhernepensas (*Caragana arborescens*). Kuusiaita on myös jokseenkin yleinen. Tämä näkyy myös siinä, mitä kasveja ihmiset ostavat Suomessa taimitarhoilta ja taimistoilta tai mitä he pitävät suosiossa. Aitakasvien suosio perustunee voimakkaaseen kaupungistumiseen ja rakentamiseen sekä avojuuristen taimien alhaiseen hintaan. (Kivimäki, 2022, ss. 52–53, 58–61)

Muualla Euroopassa on laajempi ja eksoottisempi valikoima aitakasveista, esimerkiksi on sellaisia kuin lehtopyökki (*Fagus sylvatica*), niverävaahtera (*Acer campestre*), euroopanvalkopyökki (*Carpinus betulus*), mutta myös meille tutut siipituijat (*Thuja*) ja marjakuuset (*Taxus*), ja edellä mainituista kasveista kasvatetaan jopa valmiita aitoja (Vuori, 2010, s. 14). Vielä noin kymmenen vuotta sitten euroopanvalkopyökkiä on meillä käytetty leikattuna aitana tai muuhun tapaan lähinnä Turun Ruissalossa ja Ahvenanmaalla. Se soveltuu myös topiariaan eli puiden ja pensaiden muotoon leikkaamiseen. (Kommonen, 2011, s. 60) Savonlinnan taimitarha näyttää kuitenkin myyvän kestäviä kantoja joistakin aitakasveista, mukana myös euroopanvalkopyökki (Taimet.net, n.d.-a).

Ilmastonmuutoksen myötä Suomessa voidaan kasvattaa yhä eteläisempiä lajeja, mutta sään ääri-ilmiöt samalla yleistyvät. Kuivuuden ja helleaaltojen lisäksi tulvat ja sateet yleistyvät. (Frilander, 2021; Tigerstedt, 2021, s. 43.) Samalla se lisää vieraslaji- ja tuholaisongelmia, kun uudet lajit leviävät Suomeen ja niiden elinmahdollisuudet helpottuvat. Esimerkiksi Suomen

metsiin leviää uusia tuholaisia. Aggressiivisesti leviävät vieraslajit näyttävät hyötyvän eniten ilmastonmuutoksesta toisin kuin alkuperäislajisto. (Heikkinen ym., 2012, s. 8; Nuorteva, 2017, s. 6)

Yksi YK:n kestävän kehityksen tavoitteista on suojella maaekosysteemejä, ja sen yksi alatavoite on ottaa menetelmiä käyttöön, joilla estetään ja vähennetään haitallisten vieraslajien aiheuttamia vaikutuksia luontoon sekä rajoittaa niiden leviämistä tai karsia niitä (Kestäväkehitys.fi, n.d.). Vieraslajiasioiden neuvottelukunta (n.d.) kiteyttää vieraslajiongelmia Suomessa antaessaan ohjeita taimitarhoille:

Suomessa on useita haitallisia sekä tarkkailtavia tai paikallisesti haitallisia vieraskasvilajeja. Haitallisia vieraskasveja ovat esimerkiksi etelänruttojuuri, isotuomipihlaja, jättipalsami ja komealupiini sekä eräät piiskut. Jättiputket sekä kurturuusu on luokiteltu erityisen haitallisiksi vieraslajeiksi. -- Kansallisen vieraslajistrategian tavoitteena on, että haitallisten vieraskasvien leviäminen estetään jo varhaisessa vaiheessa.

Taimimyymälöitä neuvotaan muun muassa poistamaan myynnistä haitalliseksi ja erittäin haitalliseksi luokitellut vieraslajit (Vieraslajiasioiden neuvottelukunta, n.d.). Kurturuusulle (*Rosa rugosa*) annettiin myyntikielto, joka astui voimaan 1.6.2022. Se tarkoittaa, että sen jälkeen puutarhoissa ja pihoilla kasvavat pensaat tulee myös hävittää. (Vieraslajit.fi, n.d.-a) Aitakasvina kasvatettu isotuomipihlaja on myös luokiteltu Euroopan ja Välimeren seudun alueella haitalliseksi vieraslajiksi (EPPO, n.d.). Se leviää helposti lintujen välityksellä harjumetsissä ja hiekkapohjaisilla mailla, joissa elää uhanalaisia lajeja. Sen vuoksi sen käytön toivotaan vähenevän ja voi olla, että sen kasvatusta kielletään jossakin vaiheessa. (Vieraslajit.fi, n.d.-b, ks. myös Kivimäki, 2022, s. 59) Isotuomipihlaja on myös tulipoltteen isäntäkasvi (Ruokavirasto.fi, n.d.).

Monimuotoisuuden kannalta on myös tärkeää, että käytettävä lajisto on monipuolinen ja runsas esimerkiksi kaupunkien viheralueilla. Helsingin viheralueille on laadittu kasvihakutaulukko, jossa suositellaan erilaisia kasveja ottaen huomioon eri näkökulmat,

kasvien kasvupaikkavaatimukset ja monimuotoisuus. Sen tarkoituksena on antaa tietoa kasvivalikoiman monipuolistamiseksi. (Helsingin kaupunki, 2022)

3.4 Menestyminen ja kestävyys Suomen oloissa

Ulkomailta tuodut kasvilajit, jotka menestyvät Suomessa hyvin, ovat peräisin sellaisesta ilmastosta ja ympäristöstä, jotka muistuttavat Suomen ilmastoa ja olosuhteita erittäin läheisesti (Hämet-Ahti, 2021, s. 32). P. M. A. Tigerstedt (2021, s. 40) selostaa, miten populaatiogeneetikko Th. Dobzhansky (1968) selvensi muun muassa menestymisen ja sopeutumisen käsitteitä, joista menestyminen merkitsee kasviyksilön hyvää kasvua ja kehitystä, kun taas sopeutuminen on geeniperäistä sekä siinä saattaa olla mukana luonnonvalintaa. Koska menestyminen on käsitteenä monimerkityksellinen (Tigerstedt, 2021, s. 41), niin menestymisvyöhykkeet ovat myös tässä opinnäytetyössä korvattu termillä kestävyysvyöhykkeet.

Menestyminen merkitsee siis kasvin kykyä pystyä lisääntymään uudessa ympäristössä. Suomeen tuodut puuvartiset kasvit, jotka menestyvät hyvin, ovat merkki onnistuneesta kotoutumisesta. Tällöin kasvit tuottavat lisääntymiskykyisiä jälkeläisiä uudessa ympäristössä, ja luonnonvalinta pääsee vaikuttamaan. Se voi toisaalta muodostua ongelmaksi, jos laji menestyy ja leviää liiankin hyvin vieden elintilaa alkuperäiseltä lajistolta. Sen sijaan monet puuvartiset kasvilajit saattavat olla kestäviä Suomessa, vaikka ne eivät kykenisi tuottamaan uutta sukupolvea ilmastossamme. Kasvin alkuperä on sen kestävyydelle ja menestymiselle uudessa ympäristössä tärkeää. Suomeen pitääkin valita kantaa, joka on suhteellisen pohjoisesta tai vuoristoiselta alueelta, jotka muistuttavat paljon ilmastoamme. Eteläiset kannat eivät välttämättä selviydy. (Tigerstedt, 2021, ss. 40–41)

Suomi on pitkänä maana etelä-pohjoissuunnassa vaihteleva ilmastoltaan ja kosteusoloiltaan. Myös itä-länsi suunnassa alueiden olosuhteet vaihtelevat. Siksi olisi hyvä olla erilaisia kantoja eri kasveista, jotka sopisivat erilaisiin olosuhteisiin. Jotkut kasvilajit ovat peräisin hyvinkin suppealta alueelta maantieteellisesti katsottuna, mutta selviävät ja menestyvät mainiosti uudessa ympäristössä laajalla alueella, ihmisen avustuksella. Tällaisia ovat muun muassa

serbiankuusi (*Picea omorika*) ja aitikasvinakin käytetty unkarinsyreeni (*Syringa josikea*).
(Hämet-Ahti, 2021, s. 37)

4 Oppaan tavoite, tarkoitus, menetelmät ja laatiminen

Tavoitteena oli tehdä opas, jossa selostetaan leikattavassa pensasaidassa sopivat lajit ja lajikkeet erityisvaatimuksineen. Oppaan tarkoituksena on antaa tietoa leikatun aidan lajeista niin puutarha-alan opetuksessa kuin neuvonnassa ja taimitarhassa.

Menetelmänä toimi tiedonhaku eri tietolähteistä. Oli tärkeä valita juuri Suomen oloihin sopeutuvat lajit ja lajikkeet. Lähteinä käytettiin alan kirjastomateriaalia, sähköisiä tietokantoja ja Lepaan museokirjaston materiaalia. Lähteitä oli yhteensä kymmenen, joista kuusi katsottiin sopiviksi ja luotettaviksi työhön eli neljä poistettiin. Hämeen ammattikorkeakoulun Lepaan yksikön vastaavalta, pyydettiin lupaa käyttää museokirjaston materiaalia työssä. Esimerkiksi Schalinin ”Koristepensaista kauneimmat” oli Lepaan museokirjastosta saatu lainattavaksi opinnäytetyön kirjoittamisen ajaksi. Muut kirjastopalvelut olivat julkisia, ja opinnäytetyön tekijä pääsi rajattuihin tietokantoihin koulun kirjastotunnusten kautta. Yleistietoa pensasaidoista haettiin eri lähteistä.

Työn tukena käytettiin Suomen puu- ja pensaskasviota (Väre, ym., 2021) kestävyysvyöhykkeen, lajinkuvauksen ja tieteellisen nimen määrittämisessä. Tarvittaessa tarkistettiin tieteellinen tai suomalainen nimi Laji.fi (n.d.-a; n.d.-b) -sivuilta. Koska osa valituista kasveista valittiin ulkomaisten lähteitten perusteella, niin kestävyysvyöhyke piti myös tarkistaa tai määrittää kestävyysvyöhyketaulukoiden avulla (Taimet.net, n.d.-b; Taimet.net, n.d.-c). Lajikuvauksen teossa käytettiin myös apuna E. Rädyn Viheralueiden puut ja pensaat -teosta ja muita teoksia, Suomen puu- ja pensaskasvio -teoksen rinnalla, koska jälkimmäisessä ei välttämättä aina kerrottu hyvistä ominaisuuksista tai piirteistä.

Kasvien valinnassa täytyi ottaa huomioon tietenkin kasvin kestävyys Suomessa tai toisin sanoen kestävyysvyöhykkeet, soveltuvuus leikattuna aitana ja vähäisenä osana koristeellisuus tai ominaisuus. Potentiaalisia ja varmoja lajeja alettiin listaamaan ylös eli tehtiin alustavaa luetteloa opasta varten. Ensin selvitettiin kasvin käyttötarkoitus ja

soveltuvuus leikatuksi aidaksi datan tai asiantuntijoiden antaman tiedon perusteella. Sitten katsottiin tai määritettiin kestävyysvyöhyke. Lisäksi tarkasteltiin kasvin koristearvoa esimerkiksi syysväri tai hyvää ominaisuutta esimerkiksi hyvä sietokyky leikkaamiselle, jotka voisivat lisätä valintaperustetta. Myöhemmin tehtiin myös uudelleenharkintaa joidenkin kasvien osalta, otetaanko ne mukaan luetteloon. Jos kasvi ei näyttänyt olevan kestävä Suomessa tai se ei sovellu leikatuksi aidaksi tai sillä on silmään pistävä huono ominaisuus, se jätettiin pois listasta. Esimerkiksi yleisesti aitakasvina käytetty isotuomipihlaja (*Amelanchier spicata*) on kestävä vyöhykkeillä I–VIII (Väre ym., 2021, s. 271), mikä olisi hyvin lupaavaa, mutta vieraslajiongelman vuoksi se jätettiin pois ja sen myynti saatetaan kieltää tulevaisuudessa.

Ryhmittelytavaksi on valittu jaottelu korkeusryhmän mukaan oppaassa, koska ihmiset voivat ennestään haluta jonkun tietyn korkuisen aidan ja toiseksi kaikki kasvit eivät ole luontaisesti saman korkuisia, niin ne on helpompi sijoitella ennestään korkeusryhmiin. Toisin sanoen lajit ja lajikkeet on sijoiteltu kolmeen ryhmään sen mukaan, mikä on sopiva korkeus aitakasville pensasaidassa. Seuraavat ryhmät ovat siis:

1. Matalat pensasaidat, alle 1 m korkeat
2. Keskikorkeat pensasaidat, 1–1,5 m korkeat
3. Korkeat pensasaidat, yli 1,5 m korkeat

5 Opas leikatun aidan lajeista ja -lajikkeista

Tämä opas sisältää selostuksen 41 lajista ja lajikkeesta erityisvaatimuksineen. Kustakin lajista tai lajikkeesta on kasvinkuvaus, kestävyysvyöhyke ja erityisvaatimukset huomioineen, muun muassa leikkausohjeet on mainittu kasviesittelyssä. Ne on jaoteltu kolmeen ryhmään korkeuden mukaan eli sen mukaan, mikä on sopiva korkeus kasville leikatussa aidassa. Jotkut kasvit voivat sijoittua ikään kuin limittäin kahteen ryhmään, mutta kyseisen kasvin yhteydessä kerrotaan, voiko sitä käyttää myös muussa korkeusryhmässä. Ensimmäisenä on lueteltu matalat (alle 1 m) pensasaidat, toisena keskikorkeat (1–1,5 m) ja kolmantena korkeat (yli 1,5 m). Kasvilajit ja -lajikkeet on lueteltu tieteellisen nimen mukaan aakkosjärjestyksessä.

Oppaan tarkoituksena on antaa tietoa aitasasveista ja ohjeistaa leikkaamisessa. Oppaassa on kymmenen Suomessa luonnonvaraista lajia. Havukasveja on 9 kappaletta, loput 32 ovat lehtipensaita tai -puita. Ainavihantia lehtipensaita on kaksi: isopuksi (*Buxus sempervirens*) ja laakerikirsikka (*Prunus laurocerasus*). Oppaassa on myös mainintoja muista kasveista ja potentiaalisista lajeista tai lajikkeista joidenkin kasvien kohdalla, ja tietyt kasvit esitellään yhtenä ryhmänä esim. risteymäperäiset lajikeryhmät, kuten kartiomarjakuuset (*Taxus x media*). Niistä luetellaan esimerkkilajikkeita.

5.1 Matalat pensasaidat, alle 1 metriä korkea

5.1.1 Happomarjat – *Berberis*

Japaninhappomarja (*Berberis thunbergii*) on 0,5–1,5 m korkea, pystyhaarainen ja vihreälehtinen pensas, jolla on kaunis oranssinpunainen syysväri ja punaiset marjat. Muiden happomarjojen tapaan pensaassa on myös piikit. Se sietää hyvin kuivuutta ja sopii rinteisiin, aidanteisiin sekä leikatuksi aidaksi. Piikkisenä pensaana se pitää myös kutsumattomat vieraat loitolla. Se pitää läpäisevästä, kuivahkosta maasta ja aurinkoisesta tai puolivarjoisasta paikasta. Se on kestävä vyöhykkeillä I–V. Piikkisyys saattaa hankaloittaa leikkaamista. Voidaan alasleikata. Saattaa osittain paleltua kestävyysvyöhykkeensä pohjoisrajoilla. Leikataan alkukevällä, keski- ja loppukesällä.

Japaninhappomarjan tummanpunalehtinen lajike, purppurahappomarja 'Atropurpurea' (*B. thunbergii* 'Atropurpurea'), menestyy vain Etelä-Suomessa ja on arempi kuin kantalaji. Pensas kasvaa luontaisesti 1,0–1,5 m korkeaksi. Muuten se muistuttaa edeltäjäänsä ja sillä on myös samanlaiset kasvupaikkavaatimukset, mutta on kestävä vain vyöhykkeillä I–III. Piikkisyys saattaa hankaloittaa leikkaamista. Voidaan myös leikata alas. Lumirajan yläpuolelle jääneet versot saattavat paleltua kestävyysvyöhykkeensä pohjoisrajoilla, mutta runsas lumipeite suojaa versoja. Leikataan alkukevällä, keski- ja loppukesällä.

5.1.2 Puksipuut, puksit – *Buxus*

Isopuksi (*Buxus sempervirens*) on ainavihanta, kauniin kiiltävän vihreä pikkupensas, jolla on soikeat lehdet. Maan tulisi olla tuore, koska pääosa juuristosta sijaitsee lähellä maan pintaa. Pensas on myös herkkä kevätahavalle, joten se on hyvä istuttaa puolivarjoon. Se on kestävä vyöhykkeillä I (–II).

Voidaan leikata oksasaksilla kaksi kertaa vuoden aikana, alkukeväällä ja elokuussa. Kestävin lajike lienee reunuspuksi 'Faulkner'. Vaatii talvisuojauksen ja suojauksen kevätahavalta. Puksiaidat sietävät erinomaisesti leikkausta ja ne voidaan pitää hyvin matalana, jopa alle puolen metrin korkuisena, rajaamaan esimerkiksi kukkaistutuksia.

5.1.3 Pensashanhikit – *Dasiphora*

Keltapensashanhikki (*Dasiphora fruticosa*) on monelle tuttu, yleensä keltakukkainen pensas, joka kukkii pitkään syyskesällä. Lajikkeiden korkeus voi vaihdella 30 cm:n ja 150 cm:n välillä, samoin kukan väri vaihtelee lajikkeittain. Sitä voi käyttää niin aidanteissa ja kuin leikatuissa aidoissa (Olsson, 2010, s. 19). Pensashanhikit viihtyvät aurinkoisessa kasvupaikassa ja runsasravinteisessa ja läpäisevässä maassa. Kestävyys riippuu lajikkeesta, kestävimmat menestyvät vyöhykkeillä I–VI (VII), arimmat vyöhykkeillä I–III.

Leikattuun aitaan kannattaa valita korkeita ja kestäviä lajikkeita. Nämä ovat usein valko- tai keltakukkaisia. Pensaat näyttävät lehdettöminä risuisilta vielä myöhäiskeväällä, mutta esimerkiksi keltakukkainen lajike Tervola puhkeaa lehteen aikaisin. Pensaat sietävät hyvin leikkausta ja kuivuutta, mutta ei lumenaurausta päälle. Leikataan kesä-elokuussa.

5.1.4 Onnenpensaat – *Forsythia*

Jalo-onnenpensas 'Northern Gold' (*Forsythia japonica* 'Northern Gold') kukkii upeasti keltaisilla kukilla keväisin. Pensas on yli metrin korkuinen. Se kukkii ennen lehtien puhkeamista. Lehti on leveänpuikea ja oksisto on harmaanruskea, pysty mutta hieman

lamoava. Se pitää aurinkoisesta tai puolivarjoisesta kasvupaikasta ja tuoreesta tai kuivasta kasvualustasta. Jalo-onnenpensas on kestävä vyöhykkeillä I–III.

Ei erityisiä leikkausvaatimuksia. Jos pensaas halutaan kukkia, sen voisi ylläpitoleikkauksessa leikata vasta kesä-heinäkuussa heti kukinnan jälkeen. Leikattuna aitanakin se näyttää kukkivan runsaasti. Saattaa joskus saada talvivaurioita lumirajan yläpuolella. Voidaan pitää myös hieman yli metrin korkuisena aitana.

5.1.5 Likusterit – *Ligustrum*

Aitalikusteri (*Ligustrum vulgare*) on kaunis ja tuuhea kesävihanta tai osittain talvivihanta pensas. Sen lehdet säilyvät pensaassa pitkälle talveen, mikä tekee siitä oivallisen aitakasvin. Terttumaiset ja tuoksuvat kukat avautuvat keskikesällä. Se viihtyy kaikenlaisissa maatyypeissä, mutta se suosii kalkkipitoisuutta ja ei siedä märkyyttä. Sille sopii parhaiten puolivarjoinen paikka, mutta pärjää myös auringossa. Aitalikusteri on kestävä suojaisalla kasvupaikalla, vyöhykkeillä I–II.

Se sietää erinomaisesti leikkausta, saasteita ja tuulta. Leikataan 1–2 kertaa vuodessa, pensassaksilla tai pensasleikkurilla. Mustat marjat ovat myrkylliset. Siitä voi kasvattaa myös korkean aidan, sillä se on luontaisesti 0,5–2 m korkea. Leikkausajankohta on keväällä ja keski- ja loppukesällä.

5.1.6 Tuoksukuusamat – *Lonicera*

Sinikuusama (*Lonicera caerulea*) on pystyhykö, 1–2 m korkea pensas, jonka nuoret versot ovat punaisenruskeat. Talvella niissä erottuvat mielenkiintoiset jonosilmut. Soikeat, tummat lehdet puhkeavat aikaisin keväällä. Keltaiset kukat roikkuvat pareittain. Siniset marjat ovat myrkyllisiä paitsi sen isomarjaisissa syötävissä lajikkeissa, marjasinikuusamissa (*L. caerulea* var. *edulis*), joita käytetään marjakasveina. Se viihtyy aurinkoisessa tai puolivarjoisessa paikassa, tuoreessa tai kuivassa kasvualustassa. Pensas on kestävä vyöhykkeillä I–VII.

Pensas uusiutuu hyvin jonosilmuista ja tyvestä ja kestää leikkausta mainiosti ja se kestää tuulta hyvin. Ei erityisiä leikkausvaatimuksia, leikataan kuten tavallinen pensasaita, mutta voidaan myös alasleikata. Sietää maantiesuolaa sekä ajoittaista tulvaa hyvin (Olsson, 2010, s. 19).

5.1.7 Tuomet, kirsikat – *Prunus*

Laakerikirsikka (*Prunus laurocerasus*) on ainavihanta, matalahko-keskikorkea pensas, jolla on kauniin soikeat ja kiiltävät, tummanvihreät lehdet. Toukokuussa se kukkii valkoisin tertuin, joista kypsyvät mustanpunaiset marjat. Kasville sopii tuore, läpäisevä kasvualusta ja aurinkoinen-puolivarjoinen paikka. Se menestyy jokseenkin suojaisalla paikalla, kestävyysvyöhykkeillä I (–II).

Talvisuojaus voi olla tarpeen ja suojataan myös kevätahavalta. Lajike 'Absolute Choiz' vaikuttaisi kestävimältä Ruotsissa tehtyjen kasvatusten perusteella (Bornestav, 2021, s. 13). Leikkauksessa suositellaan käytettävän oksasaksia, ei pitkäteräisiä pensassaksia tai pensasleikkureita suurten ainavihantien lehtien vuoksi. Ne voivat jättää ikävät jäljet lehtiin. Leikataan juuri lehtihangan yläpuolelta, loppukeväällä ja/tai loppukesällä.

5.1.8 Herukat, karviaiset – *Ribes*

Taikinamarja (*Ribes alpinum*) oksiltaan pystykasvuinen, mutta siirottava pensas on matala tai keskikorkea. Lehti on kuin pieni herukkapensaas lehti. Punaiset ja mauttomat marjat sijaitsevat emiysilöissä. Pensas tulee aikaisin lehteen. Se viihtyy kosteasta kuivahkoon maahan ja auringosta varjoon. Se on luonnonvarainen Suomessa ja kestävä vyöhykkeillä I–VI. Leikataan varhain keväällä, keski- ja loppukesällä. Pensas kukkii edellisen vuoden versoilla, sietää hyvin leikkausta ja lumen painon päällä. Voidaan käyttää myös keskikorkeana aitana (Kuva 2).

Kuva 2. Taikinamarja (Samuel Liuha).



5.2 Keskikorkeat pensasaidat, 1–1,5 metriä korkea

5.2.1 Aroniat, pihloniat – *Aronia*, *Sorbaronia*

Musta-aronia (*Aronia melanocarpa*) on hieman yli metrin korkuinen, pallomainen pensas, jolla on tummat, päärynämuotoiset marjat. Sillä on kiiltävät lehdet, jotka saavat tulipunaisen syysvärin. Se menestyy kuivassa tai tuoreessa, aurinkoisessa kasvupaikassa. Sitä voi kasvattaa kestävyysvyöhykkeillä I–V. Ei erityisiä vaatimuksia. Voidaan käyttää myös matalana aitana. Leikkausajankohta alkukeväällä ja keski- ja loppukesällä.

Marjapihlonia (x *Sorbaronia mitschurinii*) tai aikaisemmin nimeltään marja-aronia (*A. mitschurinii*) on musta-aronian (*A. melanocarpa*) ja kotipihlajan (*Sorbus aucuparia*) välinen risteymä. Se muistuttaa eniten musta-aroniaa. Se kukkii kesäkuussa kermanvaloisin kukin, ja niistä muodostuu syksyä kohden tummat tai mustat isot marjat. Marjat ovat syötäviä ja niitä voi käyttää talousmarjoina. Se saa loistavan syysvärin punaisen ja oranssin sävyissä. Se menestyy kestävyysvyöhykkeillä I–IV (V). Ei ole erityisiä vaatimuksia. Tavallisin lajike, mitä

Suomessa käytetään myös marjakasvina, on 'Viking'. Leikkausajankohta alkukevällä ja keski- ja loppukesällä.

5.2.2 Tuhkapensaat – *Cotoneaster*

Kiiltotuhkapensas on nopeakasvuinen, keskikorkea pensas, jolla on kiiltävä, tummanvihreä lehdistö (Kuva 3). Se saa syksyllä kauniin oranssin tai punaisen ruskan. Pienillä kukilla ja marjoilla ei ole paljoa koristearvoa. Sen sijaan se sopii hyvin leikattavaksi aidaksi hyvän leikkaamisen sietokykynsä ansiota. Se viihtyy läpäisevässä, kuivassa ja kevyessä maassa, ei savimaassa. Aurinkoinen tai puolivarjoinen paikka on hyvä sille. Se on kestävä vyöhykkeillä I–VII.

Kannoissa on kestävyyseroja. Leikataan varhaiskevällä ja/tai keski- ja loppukesällä. Ei saa kuitenkaan leikata alas huonolla kasvupaikalla tai Pohjois-Suomessa. Kiiltotuhkapensaan runsasta käyttöä on vältettävä, koska se on luokiteltu haitalliseksi vieraslajiksi, ja lisäksi se on hyvin altis tulipoltteelle (*Erwinia amylovora*). Sen taudinaiheuttaja on bakteeri, joka on karanteenituhooja eli sitä ei saisi esiintyä ollenkaan Suomessa ja toistaiseksi sitä ei esiinnykään.

Kuva 3. Kiiltotuhkapensas (Samuel Liuha).



5.2.3 Pensasangervot – *Spiraea*

Idänvirpiangervo (*Spiraea chamaedryfolia*) kukkii kesäkuussa runsaasti valkoisin kukin noin kolmen viikon ajan. Sillä on rehevä kasvu ja kaunis lehdistö syysväreineen sekä se tekee paljon juurivesoja. Se on vaatimaton kasvupaikan suhteen, mutta ei kestä auraslumen painoa. Se menestyy niin aurinkoisessa kuin varjoisessa paikassa ja menestyy vyöhykkeillä I–VII.

Idänvirpiangervo kukkii edellisen vuoden versoilla, joten leikkaaminen voi verottaa kukintaa. Leikattuna aitana siitä tulee tiheä (Kuva 4), kun se tuottaa paljon juurivesoja ja haaroittuu. Se voidaan myös alasleikata huoletta, sillä se kestää hyvin leikkausta ja vesoo hyvin. Leikataan alkukeväällä, keski- ja loppukesällä.

Kuva 4. Idänvirpiangervo (Samuel Liuha).



5.2.4 Marjakuuset – *Taxus*

Marjakuuset sopivat loistavasti leikattuihin aitoihin (Kuva 5). Japanimarjakuusella (*Taxus cuspidata*) on hienot tummanvihreät neulaset ja punaiset ”marjat”. Koko kasvi on myrkyllinen paitsi punaisten ”marjojen” siemenvaippa. Se kestää ilmastoamme selvästi

paremmin kuin kotoperäinen lajimme euroopanmarjakuusi (*T. baccata*), sillä se on kestävä vielä VI-vyöhykkeellä. Japaninmarjakuusella on pitkäkärkiset neulaset, kun taas euroopanmarjakuusella ne ovat lyhytkärkiset. Se pitää puoli- ja varjoisesta paikasta sekä tuoreesta ja humuspitoisesta kasvualustasta. Leikatessa otettava huomioon kasvin myrkyllisyys eli suojaruosteet käyttöön. Ei saa alasleikata, mutta voidaan leikata hieman vanhemmistakin osista – peukaloa paksumpaa oksaa ei saa leikata. Se sietää erinomaisesti leikkausta ja voidaan pitää myös korkeana aitana. Leikkausajankohta on talvella tai varhaiskevällä, mutta myös loppukesällä.

Kuva 5. Marjakuusta Hämeenlinnan kirkon edustalla (Samuel Liuha).



Kartiomarjakuuset (*T. x media*) ovat euroopan- (*T. baccata*) ja japaninmarjakuusen (*T. cuspidata*) risteymiä, joista saa myös leikatun aidan. Esimerkiksi pylväsmäinen lajike 'Hillii' ja suppilomainen lajike 'Hicksii' sopivat leikattavaksi pensasaidaksi. Neulaset ovat lyhytkärkisiä. Kartiomarjakuuset pitävät puoli- ja varjoisesta paikasta sekä tuoreesta ja humuspitoisesta kasvualustasta. Ne ovat kestäviä IV-vyöhykkeellä saakka. Leikatessa on otettava huomioon kasvin myrkyllisyys eli suojaruosteet käyttöön. Ei saa alasleikata, mutta voidaan leikata hieman vanhemmistakin osista eli peukaloa paksumpaa oksaa ei saa leikata. Sietää

erinomaisesti leikkausta. Leikkausajankohta on talvella tai varhaiskevällä, mutta myös loppukesällä.

5.3 Korkeat pensasaidat, yli 1,5 metriä korkea

5.3.1 Pihdat – *Abies*

Palsamipihta (*Abies balsamea*) on havupuu, jolla on kampamaisesti sivulle sirottavat kauniinvihreät neulaset. Pihdat muistuttavat paljon kuusia (*Picea*), mutta niiden neulaset ovat pehmeitä, tylppäkärkisiä. Lisäksi kävyt sojottavat ylös. Palsamipihta kasvaa mielellään tuoreessa ja ravinteisessa maassa ja sietää nuorena varjostusta, mutta viihtyy auringossa tai puolivarjossa. Menestyy vyöhykkeillä I–V (VI). Leikataan talvella tai varhaiskevällä ja se vaatii jokavuotisen leikkauksen. Leikataan samoin kuin kuusiaita.

Siperianpihta (*Abies sibirica*) on havupuu, jolla on tiheä oksisto. Sillä on kapean kartiomainen latvus ja runko on sileän harmaa. Käpy on kauniin punertavan ruskea, nuorena purppurainen. Siperianpihta kasvaa mielellään tuoreessa ja ravinteisessa maassa ja sietää nuorena varjostusta, mutta viihtyy auringossa tai puolivarjossa. Se on kestävä vyöhykkeillä I–VI (VII). Leikataan talvella tai varhaiskevällä ja se vaatii jokavuotisen leikkauksen. Leikataan samoin kuin kuusiaita.

5.3.2 Lepät – *Alnus*

Tervaleppä (*Alnus glutinosa*) on meillä luonnonvarainen, järvien ja meren rantojen sekä kosteikkojen lehtipuu. Talvella näkyy tummanruskea, rosainen runko ja kaunis oksien muoto. Lehdet ovat tylppäkärkiset ja kauniit. Se sietää hyvin tuulta, ilmansaasteita ja leikkausta. Se viihtyy kosteissa, mutta myös kuivemmissa paikoissa. Aurinkoinen tai puolivarjoinen paikka sopii. Se on kestävä vyöhykkeillä I–VI. Pääverso leikataan vasta, kun aita on halutun korkuinen. Sen jälkeen siirrytään ylläpitoleikkaukseen eli leikataan sekä sivuilta että päältä, alkukevällä ja keski- ja loppukesästä.

5.3.3 Hernepensaat – *Caragana*

Siperianhernepensas (*Caragana arborescens*) voi olla jopa kuusi metriä korkea pensas tai pieni puu. Sen nuoret versot ovat väriltään vihreät tai kellanruskeat, piikkiset ja pystykasvuiset. Se kukkii keltaisilla kukilla kesäkuussa. Se menestyy kuivassa tai tuoreessa, aurinkoisessa tai puolivarjoisessa kasvupaikassa. Se on kestävä vyöhykkeillä I–VIII.

Siperianhernepensas on nopea- ja voimakaskasvuinen. Se voi helposti kasvaa ”yli äyräitten”, ellei sitä leikkaa. Voimakkaan leikkaamisen ja varsinkin alasleikkauksen seurauksena se saa herkästi härmäsienen lehtiinsä loppukesällä (Kuva 6). Kuivuus myös altistaa samalle taudille. Aitakasvina leikataan alkukeväällä ja/tai keski- ja loppukesästä.

Kuva 6. Siperianhernepensas (Samuel Liuha).



5.3.4 Valkopyökit – *Carpinus*

Euroopanvalkopyökki (*Carpinus betulus*) on luontaisesti epäsäännöllisen suuri pensas tai pieni puu, joka menestyy vielä eteläisessä Suomessa. Luontaisella alueella Keski-Euroopassa se kasvaa puumaiseksi. Sillä on suurehkot, soikeat ja toissahalaitaiset lehdet ja kauniit hedelmänorkot. Syksyllä keltaiset ja myöhemmin ruskehtavat lehdet jäävät talveksi aitaan,

mikä tuo silloinkin osittain näkösuojaa (Rosenholm & Rosenholm, 2011/2012, s. 35). Se on vaatimaton maan laadun suhteen, mutta suosii kalkkia. Se menestyy tuoreessa maassa, aurinkoisessa tai puolivarjoisessa kasvupaikassa ja on kestävä vyöhykkeillä I–II.

Aitakasvina se soveltuu niin leveisiin kuin kapeisiin aitoihin. Se saa korkeutta päävarresta, joka katkaistaan siltä korkeudelta, kun on saavutettu haluttu korkeus aidalle. (Rosenholm & Rosenholm, 2011/2012, s. 35) Täysikasvuisena leikataan alkukesällä tai alkukevällä. Euroopanvalkopyökki sietää rajuakin leikkausta, ja se soveltuu hyvin topiariaan eli puiden ja pensaiden muotoleikkaukseen. Sille kannattaa valita suojaisa paikka, ei mielellään pohjoisrinteeseen.

5.3.5 Orapihlajat – *Crataegus*

Orapihlajia käytetään paljon Suomessa leikattuna aitana (Kuva 7). Aitaorapihlaja (*Crataegus flabellata* var. *grayana*) on yleisesti leikattuna aitana käytetty pensas tai pikkupuu Suomessa. Lehtien liuskat ovat toissahalaitaiset ja pitkäsuippuiset sekä orat eli ”piikit” ovat hieman käyrät ja jopa 2–8 cm pitkät. Se kukkii valkoisilla kukilla kesäkuussa ja oranssinpunaiset marjat ilmestyvät myöhemmin. Se menestyy niin kuivassa kuin tuoreessa ja läpäisevässä kasvualustassa ja aurinkoisella paikalla. Se on kestävä vyöhykkeillä I–VI (VII). Voimakaskasvuisena voidaan leikata jopa kaksi kertaa vuodessa. Leikataan varhaiskevällä ja keski- tai loppukesällä.

Kuva 7. Orapihlajaa aitana (Samuel Liuha).



Amerikanorapihlaja (*Crataegus intricata*) muistuttaa edellistä, mutta sillä soikeanpuikeat, lähes kaljut lehdet, kun taas aitaorapihlajalla ne ovat puikeat ja päältä karvaiset.

Amerikanorapihlajalla on n. 3 cm pitkät orat. Luontaisesti siitä kasvaa yli 2 metriä korkea pensas, mutta sitä käytetään leikattuna aitana, ei nähtävästi meillä kuitenkaan kovin yleinen.

Se pitää aurinkoisesta paikasta sekä kuivasta ja läpäisevästä kasvualustasta. Se on kestävä vyöhykkeillä I–V. Kestää hyvin leikkaamista ja voidaan leikata kaksi kertaa vuodessa, ajankohtana alkukevät ja keski- ja loppukesä.

5.3.6 Kehtopyökit – *Fagus*

Lehtopyökki (*Fagus sylvatica*) on yksi Keski- ja Länsi-Euroopan lehtimetsien valtapuista, mutta sitä käytetään myös aitakasvina yleisesti kauniiden lehtien ja nopeakasvuisuuden vuoksi. Syksyllä lehdet ovat kullanruskeat ja jäävät puuhun talveksi, joka antaa näkösuojaa. Pyökki tykkää runsasravinteisesta ja savisesta, mutta kuitenkin ilmavasta maaperästä sekä aurinkoisesta tai puolivarjoisesta paikasta.

Sitä suositellaan leikattuna aitana Suomessa kestävyysvyöhykkeille I (–II), muuten se menestyisi vielä III-vyöhykkeellä yksittäiskasvina suojaisilla paikoilla. Puiden runkoja ei latvota, ennen kuin ne ovat saavuttaneet tavoitellun korkeuden aidassa. Leikataan täysikasvuisena loppukesällä.

5.3.7 Haprapaatsamat – *Frangula*

Pystykasvuinen korpipaatsama (*Frangula alnus*) on luontaisesti isohko pensas tai pieni puu ja se on meillä luonnonvarainen. Sillä on sievät, kiiltävät, tummanvihreät ja vastapuikeat lehdet. Kukinto on aika mitätön, mutta punaiset ja kypsänä mustat marjat erottuvat hyvin lehdistöä vasten. Korpipaatsama on vaatimaton maan laadun suhteen ja menestyy niin kosteassa kuin kuivassakin kasvupaikassa. Se menestyy auringossa ja puolivarjossa, ja se on kestävä vyöhykkeillä I–VI. Se sietää leikkausta hyvin, ja leikataan alkukevällä, keski- ja loppukesällä.

5.3.8 Limipihlajat – *Hedlundia*

Suomenpihlajalla (*Hedlundia hybrida*) on kiiltävät, tummavihreät lehdet, jotka muistuttavat tavallista kotipihlajaa (*Sorbus aucuparia*), mutta vain lehden tyven parilehdykät erottuvat muusta lehdestä. Kukinto muistuttaa myös kotipihlajaa. Suomenpihlaja puhkeaa myöhään lehteen keväällä. Se on luonnonvarainen Ahvenanmaalla ja Lounais-Suomessa. Se kestää myös ilmansaasteita ja tuulta. Suomenpihlaja pitää aurinkoisesta paikasta ja tuoreesta tai kuivasta ja hiekkapitoisesta maasta. Näiden ominaisuuksien vuoksi se sopii mainiosti rakennettuun ympäristöön. Se on viljeltävänä kestävä vyöhykkeillä I–V. Pääverso leikataan

vasta, kun aita on halutun korkuinen. Leikkausajankohta on varhaiskevällä, keski- ja loppukesällä.

5.3.9 Lehtikuuset – *Larix*

Arkangelinlehtikuusi (*Larix archangelica*), jota aikaisemmin kutsuttiin siperianlehtikuuseksi (*L. sibirica*), on kesävihanta havupuu ja Suomessa myös metsätalouspuu (Luontoportti.fi, n.d.). Lehtikuuset (*Larix*) ovat syksyllä neulasensa pudottavia havupuita, mutta keväällä ne kasvattavat taas uudet neulaset. Arkangelinlehtikuusella on kierteisesti kasvavat, pehmeät ja ruohonvihreät neulaset. Se puhkeaa lehteen kukkiessaan myöhäiskevällä. Se pitää aurinkoisesta kasvupaikasta ja kalkkipitoisesta sekä myös savisesta kasvualustasta. Se menestyy kestävyysvyöhykkeillä I–VIII.

Leikataan samalla tavoin kuin kuusiaitaa. Pääverso leikataan, kun haluttu korkeus on saavutettu. On muistettava, että lehtikuuset eivät anna leikattuna aitana näkösuojaa talvella samalla tavoin kuin muut havukasvit.

5.3.10 Jasmikkeet – *Philadelphus*

Loistojasmike 'Tähtisilmä' (*Philadelphus lewisii* 'Tähtisilmä') on FinE-kanta, joka on valittu Keskas-tutkimuksista. Se kukkii valkoisin kukin kesä-heinäkuussa. Edellisen vuoden version kuori hilseilee ja on väriltään punaruskea. Lehdet ovat kapeahkot. Se viihtyy aurinkoisessa tai puolivarjoisessa ja tuoreessa ja ravinteisessa kasvupaikassa, mutta on muuten aika vaatimaton. Se on kestävä vyöhykkeillä I–V. Kukkiakseen seuraavana vuonna täysikasvuinen aita kannattaa leikata vasta kukinnan jälkeen.

Luontaisesti hovijasmike (*Philadelphus pubescens*) kasvaa 2–4,5 metriä korkeaksi pensaaksi. Sillä on leveänpuikeat lehdet ja sen nuoret varret ovat harmaat ja eivät hilseile. Se kukkii miedosti tuoksuvien, valkoisien kukin heinäkuussa. Ternijasmike 'Tuomas' on hovijasmikkeen FinE-kanta, jolla on kellanvalkoinen teriö ja, joka on kestävä vyöhykkeillä I–IV. Hovijasmike lajikkeineen pitää aurinkoisesta tai puolivarjoisesta paikasta sekä tuoreesta ja runsasravinteisesta maasta. Muuten hovijasmikkeet ovat kestäviä vyöhykkeillä I–V. Jos aidan

halutaan kukkivan, se on leikattava vasta kukinnan jälkeen, sillä jasmikkeet kukkivat edellisen vuoden versoilla. Jasmikkeet pensaina antavat hyvää melusuojaa ja sietävät hyvin leikkausta.

5.3.11 Suomukuuset – *Picea*

Luonnonvarainen metsäkuusi (*Picea abies*) kasvaa lähes kaikkialla Suomessa, lukuun ottamatta tunturien lakia. Se sietää varjostusta ja varjostaa itsekin paljon. Vihreät neulaset peittävät koko oksarangan. Kaarna on nuorena sileä ja harmaan punaruskea, vanhana se lohkeilee lastumaisesti. Kuusi menestyy hyvin tuoreessa tai kosteassa ja happamassa, myös savipitoisessa maassa. Se menestyy auringosta varjoon ja sitä voi kasvattaa kestävyysvyöhykkeillä I–VIII. Sitä käytetäänkin yleisesti leikattuna aitana (Kuva 8). Kuusta ei saa leikata alas ja sitä leikataan vain edellisen vuoden kasvusta talvella tai alkukevällä. Latvaverson annetaan kasvaa kasvatusleikkauksen aikana pituutta, kunnes saavutetaan aidan haluttu korkeus, jolloin se latvotaan. Sen jälkeen aita leikataan sivujen lisäksi myös päältä, samaan tapaan edellisen vuoden versoista.

Kuva 8. Kuusaita (Samuel Liuha).



Engelmanninkuusi (*Picea engelmannii*) on Pohjois-Amerikassa luonnonvaraisena kasvava havupuu, joka voi kasvaa luontaisesti yli 20 metriä korkeaksi puuksi. Sillä on ohuet,

pehmeäntuntuiset, sinivihreät neulaset. Kävyt ovat pienet ja punaruskeat. Se menestyy aurinkoisemmalla paikalla kuin metsäkuusi, mutta myös puolivarjossa. Se ei myöskään ole niin vaateliias maan laadun suhteen, vaan menestyy keskiravinteisessa ja tuoreessa maassa. Engelmänninkuusta suositellaan kestävyysvyöhykkeille I–VI. Sitä leikataan samalla tavoin kuin tavallista kuusiaitaa. Se kestää paremmin ilmansaasteita kuin metsäkuusi, joten sitä sopisi nähdä muutenkin enemmän puistoissa ja pihoidilla.

Valkokuusi (*Picea glauca*) muistuttaa paljon engelmänninkuusta, mutta sillä on lyhyemmät neulaset, n. 1 cm:n mittaiset. Lisäksi vuosikasvain on kalju, kun taas engelmänninkuusella se on karvainen. Murskatuista neulasista pöllähtää mustaherukan tuoksu, kun niitä hieroo. Se on vaatimaton kasvupaikan suhteen, mutta kasvaa nopeammin ravinteikkaassa ja tuoreessa maassa. Se menestyy aurinkoisella tai puolivarjoisella paikalla. Valkokuusi on kestävä vyöhykkeillä I–VIII. Leikataan kuten tavallista kuusiaitaa.

5.3.12 Tammet – *Quercus*

Eksoottisista lehdistä tunnettu metsätammi (*Quercus robur*) on luonnonvarainen etelärannikolla ja lounaissaaristossa sekä Ahvenanmaalla. Sillä on kaunis syväuurteinen runko. Se on toisaalta vaatimaton maanlaadun suhteen, mutta menestyy parhaiten tuoreessa, ravinteikkaassa ja kalkkipitoisessa maassa. Vaatii enemmän valoa ikääntyessään. Se on kestävä vyöhykkeillä I–IV (VI).

Tammi kestää melko hyvin ilmansaasteita ja suojaa melulta. Leikattuna aitana menestyminen pohjoisessa voi olla epävarmaa. Voimakkaan leikkaamisen seurauksena lehtiin voi tulla loppukesästä härmää, mutta toisaalta se sietää leikkaamista hyvin. Puumaisena kasvina pääversion annetaan kasvaa pituutta, kunnes on haluttu aidan korkeus, jolloin pääverso latvotaan. Sen jälkeen leikataan sekä päältä että sivuilta. Leikkausajankohta täysikasvuisella aidalla on keväällä, keski- ja loppukesästä.

5.3.13 Pajut, salavat – *Salix*

Puumaisista pajuista käytetään nimitystä salava. Hopeasalava (*Salix alba* f. *sericea* 'Sibirica') eli vanhalta nimeltään hopeapaju on monelle tuttu hopealehtinen puu roikkuvine oksineen. Se sietää melko hyvin maantiesuolaa ja saasteita. Se suosii runsasmultaista ja kosteaa sekä aurinkoista kasvupaikkaa. Sitä voi kasvattaa kestävyysvyöhykkeillä I–V. Hopeasalava kestää leikkausta hyvin muiden pajujen tavoin. Puumaisena sen annetaan kasvaa pituutta pääversosta ja latva leikataan, kun aita on kasvanut haluttuun korkeuteen. Leikataan varhaiskevällä, keski- ja loppukesällä täysikasvuisena aitana.

Punapaju (*Salix purpurea*) on korkeahko ja runsashaarainen pensas, jolla on koristeelliset punertavat versot. Sillä on sinertävän vihreät, pitkulaiset lehdet. Se viihtyy tuoreessa, kosteassa ja jopa märässä paikassa sekä aurinkoisella että puolivarjoisalla kasvupaikalla. Se on kestävä vyöhykkeillä I–IV (V). Punapaju on hyvä aitakasvi kosteaan, jopa märkään paikkaan. Se kestää myös vuosittaisen alasleikkaamisen, ja sen leikkausajankohdat ovat varhaiskevällä, keski- ja loppukesällä.

5.3.14 Ruotsinpihlajat – *Scandosorbus*

Ruotsinpihlajalla (*Sandosorbus intermedia*) on parihalkoiset ja kiiltävät lehdet, jotka puhkeavat vasta kesäkuun puolella. Kotipihlajaa isommat kukinnot peittävät puun kesäkuussa. Ruotsinpihlajalla on taipumus kasvaa valoa kohti, joten siitä on vaikea saada vanhemmiten suorarunkoista puuta, jos sitä ei tue nuorena. Se menestyy hyvin aurinkoisessa, tuoreessa tai kuivassa kasvupaikassa, jopa paahteessa. Se sietää hyvin myös saasteita ja tuulta, minkä vuoksi se kelpaakin rakennettuun ympäristöön. Se on kestävä vyöhykkeillä I–III.

Alkuvaiheessa aidan taimet täytyy tukea, jotta ne kasvaisivat suoraan. Myöhemmin tuet voidaan poistaa. Yksirunkoisena mahdolliset kilpalatvat poistetaan kasvatusvaiheessa ja päälatvaverson annetaan kasvaa, kunnes aidan haluttu korkeus on saavutettu.

Ruotsinpihlaja kestää leikkausta hyvin ja sitä täytyykin usein leikata, 1–2 kertaa vuodessa, jotta siitä tulisi tiivis ja hieno pensasaita.

5.3.15 Paripihlajat – *Sorbus*

Luonnonvarainen kotipihlaja (*Sorbus aucuparia*) on suomalaisille tuttu puu, jolla on parilehdykkäiset lehdet. Se kukkii kesäkuussa kermanvalkoisin kukinnoin, joista muodostuu myöhemmin oranssinpunaiset marjat. Kotipihlaja on vaatimaton maan laadun suhteen. Se menestyy niin tuoreessa kuin kuivassakin maassa ja pitää aurinkoisesta tai puolivarjoisesta paikasta. Se menestyy koko Suomessa, vyöhykkeillä I–VIII. Kotipihlaja sietää erittäin hyvin tuulta ja leikkausta ja se uudistuu mainiosti vesoista.

Pihlaja-aitaa täytyy leikata aika paljon, ainakin yksi jopa kaksi kertaa vuodessa. Taimet leikataan ensimmäisen kerran istutuksen yhteydessä (keväällä) 10–15 cm:n korkeudelta. Samana vuonna, juhannuksen jälkeen kasvua typistetään niin, että uusia versoja jäljelle 15 cm:n verran. Aidan oikea muoto pyritään pitämään kasvatusleikkauksen aikana alusta asti eli sen alaosa on leveämpi kuin yläosa, koska silloin myös alaosat saavat valoa ja eivät karsi lehtiänsä. Seuraavana vuonna vielä lepotilassa olevaa pihlaja-aitaa leikataan keväällä, mikäli edellisen kesän lopulla muodostunut kasvu oli pitkää. Keskikesällä leikataan samalla tavoin kuin samaan aikaan vuosi sitten. Aidan saavutettua tavoitellun korkeuden uutta vuosikasvua saa jättää vain n. 5 cm. (Lindholm, 2015)

5.3.16 Syreenit – *Syringa*

Syreeneistä voi myös tehdä leikatun aidan (Kuva 9). Puistosyreeni (*Syringa x henryi*) on korkea, tummanvihreälehtinen pensas, jolla kukintojen väri vaihtelee kannoittain. Se on unkarinsyreenin (*S. josikea*) ja villasyreenin (*S. villosa*) risteymä. Aurinkoinen-puolivarjoinen paikka sopii sille. Se menestyy hyvin savimaassa, mutta myös tavallisessa puutarhamaassa. On kestävä vyöhykkeillä I–VII (VIII). Ei erityisiä leikkaustarpeita. Jos haluaa saada kukintaa seuraavalle vuodelle, niin leikataan vasta kukinnan jälkeen muotoonsa, sillä se kukkii edellisen vuoden versoilla.

Unkarinsyreeni (*Syringa josikea*) on korkea, tummanvihreälehtinen pensas, jolla on heleänliilat huiskilokukinnot. Aurinkoinen-puolivarjoinen paikka sopii sille. Se menestyy hyvin savimaassa, mutta myös tavallisessa puutarhamaassa. On kestävä vyöhykkeillä I–VII

(VIII). Kestää mainiosti leikkaamista ja ehkä parhaiten kaikista syreeneistä. Jos haluaa saada kukintaa seuraavalle vuodelle, niin leikataan vasta kukinnan jälkeen muotoonsa. Voidaan pitää myös puolikorkeana pensasaitana.

Kuva 9. Syreeniä leikattuna aitana (Samuel Liuha).



Kaikille tuttu pihasyreeni (*Syringa vulgaris*) on perinteinen, korkea pensas, jolla on liilat, tuoksuvat röyhykukinnot. Sillä on kauniit, lähes hertanmuotoiset lehdet. Aurinkoinen-puolivarjoinen paikka sopii sille. Menestyy hyvin savimaassa, mutta myös tavallisessa puutarhamaassa. On kestävä vyöhykkeillä I–VI. Kestää hyvin leikkaamista, mutta voi saada joskus härmää siitä. Jos haluaa saada kukintaa seuraavalle vuodelle, niin leikataan vasta kukinnan jälkeen muotoonsa.

5.3.17 Siipituijat – *Thuja*

Tuijat sopivat hyvin aitakasveiksi (Kuva 10). Kanadantuija (*Thuja occidentalis*) on yleisesti käytetty koristekasvi, myös aitakasvina. Sillä on kauniinvihreä suomulehdistö, joka talvella muuttuu ruskehtavaksi, mutta palautuu jälleen vihreäksi keväällä. Suomulehdet tuoksuvat murskattuna omenalle. Se menestyy hyvin puolivarjossa ja varjossa, mutta myös auringossa,

sekä tuoreessa tai kosteassa jopa märässä maassa. Mitä aurinkoisempi paikka on, sitä kosteampi maan täytyy olla. Se on kestävä vyöhykkeillä I–VI.

Kuva 10. Tuija-aita (Samuel Liuha).



Tuija-aitaa leikataan joka vuosi talvella, alkukevällä tai loppukesällä. Ei saa alasleikata, mutta voidaan leikata hieman vanhemmistakin osista. Annetaan kasvaa pituutta runkojohteisesti, kunnes aita on saanut halutun korkeutensa, jolloin pääversot latvotaan. Sen jälkeen leikataan sekä sivuilta että päältä. Tuijat kestävätkin yleisesti leikkaamista hyvin ja antavat ympärivuotista tuuli- ja näkösuojaa. Kanadantuijasta on jalostettu paljon lajikkeita, joista muun muassa kartiotuijat sopivat myös leikatuksi aidaksi.

5.3.18 Lehmukset – *Tilia*

Metsälehmus (*Tilia cordata*) on kotimainen lehtojen ja lehtomaisten metsien puulaji, joka on myös levinnyt jaloista lehtipuistamme pohjoisimmaksi. Sillä on herttamaiset lehdet ja keltaiset kukat heinä-elokuussa. Sillä esiintyy vähemmän mesikastetta kuin esimerkiksi yleisesti katupuuna käytetyllä puistolehmuksella (*T. x europea*). Se sietää kuivahkoa maata,

mutta parhaiten se menestyy tuoreessa, ravinne- ja kalkkipitoisessa maassa. Valovaatimus on aurinkoinen tai puolivarjainen paikka. Sitä voi kasvattaa kestävyysvyöhykkeillä I–V.

Leikattuna aitana sen annetaan kasvaa pituutta pääversosta. Kasvatusleikkauksen aikana leikataan siis vain sivuilta. Pääverso latvotaan, kun aita on halutun korkuinen. Metsälehmus kestää mainiosti leikkausta ja vesoo runsaasti, varsinkin vanhana. Leikkausajankohta on varhaiskevällä ja keski- ja loppukesällä. Leikkauksia ei pidä jättää väliin, koska silloin se kasvaa puuksi (Olsson, 2010, s. 21).

6 Johtopäätökset

Edellä olevaan oppaaseen ei voinut tietenkään ottaa kaikkea mahdollista. Esimerkiksi Suomessa kasvatetaan jo monia eri lajeja ja lajikkeita orapihlajista (*Crataegus*) ja siipituijista (*Thuja*) leikattuna aitana. Jos näistä suvuista olisi luetellut kaikki mahdolliset lajit ja lajikkeet, niin ne veisivät helposti puolet tilasta oppaassa. Sen vuoksi olikin tarkoitus etsiä mahdollisimman erilaisia kasveja luetteloon. Oppaassa on paljonkin sellaisia lajeja ja lajikkeita, joita on käytetty historian saatossa tai niitä on suositeltu Suomessa tai osittain myös tyylikausien aikana eri maissa: puksit, marjakuuset, orapihlajat, happomarjat, siperianhernepensas ja kiiltotuhkapensas.

Oppaan laajalla valikoimalla edistetään tietoisuutta aitakasveista puutarha-alan neuvonnassa ja opetuksessa. Kun tietoisuus tutuista ja tuntemattomista kasveista lisääntyy, taimitarhat voivat ottaa uusia kasveja viljelyyn valitessaan valikoimaansa aitakasveista. Lisäksi se rohkaisee valitsemaan muitakin kuin perinteisiä lajeja, esimerkiksi aitaorapihlajan sijaan suomenpihlaja, joka on kestävä Etelä- ja Keski-Suomessa tai metsäkuusen tilalle valkokuusi, joka on yhtä talvenkestävä kuin edellä mainittu. Täten kun pensasaitojen kasvilajit vaihtelevat asuinalueilla ja puistoissa, ne lisäävät monimuotoisuutta. Pensasaita on tietysti itsessään monokulttuuri, joten muutkin kasviryhmät tulee ottaa huomioon monimuotoisuuden kannalta viher- ja asuinalueita suunnitellessa ja kasvivalinnoissa.

Ilmaston muutoksen myötä Suomessa useampi laji menestyy ja joistakin voi tulla haitallisia vieraslajeja. Sellaisia tunnettuja aitakasveja kuten isotuomipihlajaa ei otettu mukaan, koska

se on luokiteltu haitalliseksi vieraslajiksi niin Euroopan alueella kuin Suomessa ja sen käytön toivotaan vähenevän. Se esiintyy mm. EPPOn (eli European and Mediterranean Plant Protection Organization) listoilla. (EPPO, n.d.; Vieraslajiasioitten neuvottelukunta, n.d.; ks. myös Vieraslajit.fi, n.d.-b) Kiiltotuhkapensas on oppaassa mukana, vaikka se onkin luokiteltu Suomessa haitalliseksi vieraslajiksi (Vieraslajit.fi, n.d.-c). Lisäksi se on erittäin altis tulipoltteelle, joka on karanteenituhooja (Ruokavirasto.fi, n.d.). Sen laajaa käyttöä tulee rajoittaa, mutta leikattuna aitana sitä voisi ainakin jossakin määrin käyttää ja se mainitaan muun muassa Helsingin kaupungin (2022) kasvisuositustaulukoissa. Nimittäin leikkaaminen poistaa kukat ja siten myös marjat, joten leviäminen ei onnistuisi suvullisesti suurella mittakaavalla. Leikkaamisesta täytyy kuitenkin huolehtia. Kuivilla, aurinkoisilla ja poudan herkillä alueilla on hyvä kasvattaa happomarjoja, orapihlajia ja eri pihlajaryhmän lajeja: koti-, ruotsin- ja suomenpihlajaa, sillä ne viihtyvät sellaisessa paikassa. Lisäksi kun ilmastomuutos todennäköisesti lisää hellejaksoja, niin edellä mainitut kasvit voisivat olla kestäviä niiden suhteen. Sellaisia uudenlaisia ja vähemmän tunnettuja kasveja kuten laakerikirsikkaa, lehtopyökkiä, euroopanvalkopyökkiä olisi kiva nähdä kasvatettavan enemmän Suomessa, nyt kun kasvukausi pitenee ja talvet ovat leudompia Etelä-Suomessa (Frilander, 2021; Tigerstedt, 2021, s. 43). Siitä huolimatta Suomeen on valittava sellaisia kantoja, jotka kestävät ilmastossamme.

Tässä työssä ei ole otettu huomioon tai selvitetty syvemmin, mitä kaikkia taimityyppejä tai -kokoja kustakin aitakasvista on ollut Suomessa markkinoilla, joten viherrakentajat ja ihmiset käyttävät niitä, mitä sattuu olemaan markkinoilla. Samoin tutkimusongelmana ei ollut selvittää kattavasti jo ennestään olevaa aitakasvien valikoimaa tai mitä on käytetty Suomessa, vaan keskityttiin niin tuttujen, vähemmän tunnettujen ja uudenlaisten kasvien löytämiseen ja laatimaan niistä luettelo erityisvaatimuksineen. Käytetyissä lähteissä oli osittain tai paljonkin samoja kasveja ehdotettu leikattuun aitaan, esimerkiksi oppaassa esiintyvät siperianhernepensas, kiiltotuhkapensas, unkarinsyreeni ja taikinamarja esiintyivät ainakin kolmessa tai neljässä niistä. Tietysti tämä voi kaventaa oppaan valikoimaa, jos samoja kasveja esiintyy paljon samoissa lähteissä. Toisaalta tämä ei ole ongelma, vaan pikemminkin voi vahvistaa sitä, että nämä ovat luotettavia ja hyviä aitakasveja, koska moni asiantuntija tai tutkimustyö suosittelevat niitä. Lähdekritiikin vuoksi osa lähteistä poistettiin, jolloin myös aitakasvien kokonaismäärä putosi oppaassa. Osa aitakasveista poistettiin

oppaasta muista syistä. Isotuomipihlajan kohdalla se johtui lähinnä vieraslajiongelmasta, kuten edellä mainittiin. Leikkausohjeet tai erityisvaatimukset mukailevat samojen teoksien ohjeita kuin, mistä haettiin aitakasveja, mutta mukana on myös muutama muu lähde.

Tämän työn jatkotyönä voisi olla malli-istutussuunnitelman laatiminen (ja toteuttaminen) leikatuista aidoista Lepaalle, jossa erilaisia lajeja ja lajikkeita olisi istutettu yhtenäiseksi tai useammaksi aidaksi. Istutussuunnitelma tai suositukset aitakasveista olisivat tulleet osaksi tätä opinnäytetyötä, mutta laajan kokonaisuuden vuoksi ne jätettiin pois. Toisessa opinnäytetyössä tutkimuksen kohteena voisi olla uusien ja kokeilemisenarvoisten pensasaidan lajien ja -lajikkeitten testikasvatus avomaalla. Kolmantena opinnäytetyönä voisi olla käytettävien aitakasvien kartoitustyö, jossa voisi hyödyntää haastatteluja: mitä kasveja on käytetty ja mitä nykyään käytetään leikattuna aitana?

Opinnäytetyötä tehdessä on opittu paljonkin, niin pensasaitojen leikkaamisesta kuin potentiaalisista lajeista sekä leikattujen aitojen käytöstä historian aikana. Aihe oli hyvin kiinnostava. Lepaan museokirjastosta löytyi kiinnostavaa ja hyvää materiaalia työhön. Esimerkiksi Schalinin teoksesta löytyi muutama hyvä kasvi luetteloon ja siinä kuvataan kauniisti erilaisia pensaita. Sen lukeminen vaatii kuitenkin kasvien tieteellisten nimien tuntemusta, koska monella kasvilla ei ollut kirjan ilmestymisen aikaan suomalaista nimeä. Kirjoittamiseen olisi pitänyt varata enemmän aikaa ja aikataulun suunnittelu olisi ehkä pitänyt tehdä toisin. Opinnäytetyö on kuitenkin onnistunut, vaikka siitä poistettiin osia ja tutkimuskysymyksiä. Työn suunnitteluvaiheessa oli mukana tutkimuskysymyksenä tai -ongelmana aitakasvien kartoitus Suomessa eli mitä aitakasveja on käytetty, mutta se katsottiin tarpeettomaksi ja liian laajaksi työhön nähden. Opinnäytetyössä nousi esille pensasaitojen käyttö puutarhataiteessa ja Suomessa 1900-luvulta nykypäivään ja teemana rinnalla oli kestävä kehitys muun muassa vieraslajiasian näkökulmasta nykyhetken Suomessa sekä hieman pohdittiin ilmastonmuutosta ja monimuotoisuutta.

Lähteet

- Aho, A. & Honkanen, A. (2014). Leikkaamalla tuuheutta ja satoa. Teoksessa T. Koivunen (toim.), *Suomalainen viherpiha Ammattilaisten ohjeita pihan hoitoon* (Neljäs painos.) (ss. 95–106). Gummerus.
- Alanko, P. (1997). *Puut ja pensaat*. Tammi.
- Alanko, P., Koivunen, T., Regårdh, E. & Saario, M. (2020). *Suomalainen piha ja puutarha*. Gummerus.
- Bornestav, C. (2021). Tuff lagerhagg klarade frosten. *Viola*, 126 (11), 12–13.
- Dendrologian Seura – Dendrologiska Sällskapet. (1997). Lehtikuusi pensasaitana Turussa. *Sorbifolia*, 28 (2), 94.
- Elfving, J. (1929). *Suomalaista puutarhataidetta*. Otava.
- EPPO. (n.d.). *EPPO Lists of Invasive Alien Plants*. Haettu 19.9.2022 osoitteesta https://www.eppo.int/ACTIVITIES/invasive_alien_plants/iap_lists#alert
- Frilander, J. (2021). Ilmastopaneeli kehottaa Suomea varautumaan sademäärän merkittävään kasvuun ja vakavien tuhotulvien riskiin. Yle. <https://yle.fi/uutiset/3-12108748>
- Heikkinen, R., Pöyry, J., Fronzek, S. & Leikola, N. (2012). *Ilmastomuutos ja vieraslajien leviäminen Suomeen – Tutkimustiedon synteesi ja suurilmastollinen vertailu*. Syke. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/38721/SY_7_12_Ilmastomuutos_ja_vieraslaajit.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Hellemaa, A. (1956). Orapihlajan taimien kasvatuksesta. *Puutarha*, 59 (3–4), 102–103.
- Helsingin kaupunki. (2022). *Puuvartisten kasvien peruslajisto*. <https://kaupunkikasviopas.hel.fi/kortti/puuvartistet-peruslajisto/>
- Hyötyniemi, K. (1952). Omakotitalon puutarha. *Puutarha*, 57 (6), 292–293.

Hämet-Ahti, L. (2021). Kasvillisuusvyöhykkeistä ja -lohkoista. Teoksessa H. Väre, J. Saarinen, A. Kurtto, & L. Hämet-Ahti (toim.), *Suomen puu- ja pensaskasvio* (3., täysin uudistettu painos.) (ss. 32–37). Dendrologian seura – Dendrologiska Sällskapet.

Ingervo, P. (1961). Hieno aitapensaamme orapihlaja. *Puutarha*, 64 (10), 480–482.

Karjalainen, K. & Tajakka, H. (2015). *Viherproggis – viherrakentamis- ja ylläpitotöiden perusteet*. Opetushallitus.

Kestävakehitys.fi. (n.d). *Tavoite 15*. <https://kestavakehitys.fi/web/kestavakehitys/agenda2030/tavoite-15>

Kivimäki, L. (2022). *Kotimaisten taimitarhojen suosituimmat koristekasvit* [opinnäytetyö, puutarhatalouden koulutusohjelma, Hämeen ammattikorkeakoulu].
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/728750/Kivimaki_Liisa.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Kommonen, U. (2011). Viheralueiden kasvit: Euroopanvalkopyökki, *Carpinus betulus*.
Puutarha&kauppa, (14), 60.

Laji.fi. (n.d.-a). *Aitaorapihlaja – Crataegus flabellata var. grayana*.
<https://laji.fi/taxon/MX.38926>

Laji.fi. (n.d.-b). *Mongolianpikkuvaahtera – Acer tataricum subsp. ginnala*.
<https://laji.fi/taxon/MX.42335>

Lettojärvi, I. & Lindén L. (2018). Puistojemme puu- ja pensasvalikoima 1950-luvulla.
Sorbifolia, 49 (1), 3–25.

Lindholm, L. (2015). *Viherpiha. Pihlaja-aidan leikkaus*. Meillä kotona.
<https://www.meillakotona.fi/kysymykset/pihlaja-aidan-leikkaus>

Luontoportti.fi. (n.d.). *Luontoportti: Arkangelinlehtikuusi*.
<https://luontoportti.com/t/3112/arkangelinlehtikuusi>

- Nuorteva, H. (2017). *Metsien terveydentila ja ilmastonmuutos*. Luke.
<https://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/538859/Metsien%20terveydentila%20ja%20ilmastonmuutos%2c%20Bionergia%202017.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Olsson, S. (2010). *Häckar för Norrland – Hedges for Cold Climates* [självständigt arbete, Sveriges lantbruksuniversitet]. https://stud.epsilon.slu.se/1649/1/olsson_s_100803.pdf
- Pasanen, S. & Rätty, E. (2002). *Aidat ja portit. Viherympäristöliiton julkaisu 24*. Viherympäristöliitto ry.
- Pinsiön taimisto. (n.d.). *Tuijan paakkutaimen istutus*. Haettu 22.9.2022 osoitteesta <https://pionsitaimisto.fi/apua/leikkausohjeet/tuijat/>
- Ranck, C. (1922). *Puutarhataiteen historia*. (A-M. Tigerstedt, käänt.). Kustannusosakeyhtiö Otava. (Alkuperäisteos julkaistu 1909)
- Rosenholm, D. & Rosenholm, A-C. (2012). *Taimia tarhassa: opas puutarhakasvien valintaan*. (A. Tiilimäki, käänt.). Karisto Oy. (Alkuperäisteos julkaistu 2011)
- Ruokavirasto.fi. (n.d.). *Tulipolte*.
<https://www.ruokavirasto.fi/viljelijat/kasvintuotanto/kasvinterveys/kasvintuhoojahaku/karanteenituhoojat/tulipolte/>
- Rätty, E. (2012). *Viheralueiden puut ja pensaat* (Köynnöksillä laajennettu 6. painos). Taimistoviljelijät ry.
- Salsola, A. (1952). Vähän haastelua aidoista ja aidanseipäistäkin (jatko-osa edellisestä numerosta). *Puutarha*, 55 (6), 284–285.
- Samuelsson, L. & Schenkmanis, U. (2012). *Opi leikkaamaan puita ja pensaita*. (P. Aho, käänt.). Minerva Kustannus Oy. (Alkuperäisteos julkaistu 2003)
- Schalin, B. (1939). *Koristepensaista kauneimmat*. WSOY. Lepaan museokirjastosta.
- Sinisalo, A. (1997). Luvut: IV; 1600- ja 1700-luvun muotopuutarha & VI; 1700-luvun maisemapuutarha. Teoksessa M. Häyrynen (toim.) *Puutarhataiteen historian perusteet* (ss. 97–112, 133–166). Viherympäristöliitto ry.

Squire, D. (2005). *Leikkaa oikein puutarhassa – työvälineet, tekniikka, ajoitus*. (K. Pirttijärvi, käänt.). WSOY. (Alkuperäisteos julkaistu 2002)

Taimet.net. (n.d.-a). *Metsä- ja koristepuiden, sekä -pensaiden taimet 2023*.

<https://taimet.net/index.php?pageid=1&aid=64&lang=fi>

Taimet.net. (n.d.-b). *Kasvuvyöhykkeet Vastaavuustaulukko*.

https://taimet.net/kuvat/kasvuvyohykkeet_taulukko.gif

Taimet.net. (n.d.-c). *Ruotsin kasvuvyöhykkeet*.

https://taimet.net/kuvat/kasvuvyohykekartta_ruotsi.jpg

Taimistoviljelijät ry. (n.d.). *Taimitarhakasvien lajitteluohjeet viherrakentamiseen*. Haettu

17.9.2022 osoitteesta <https://www.taimistoviljelijat.fi/taimitarhakasvien-lajitteluohjeet-viherrakentamiseen>

Tieteen termipankki. (2016a). *Kasvitiede: pensas*. Haettu 11.8.2022 osoitteesta

<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kasvitiede:pensas>

Tieteen termipankki. (2016b). *Kasvitiede: puu*. Haettu 22.8.2022 osoitteesta

<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kasvitiede:puu>

Tigerstedt, P. M. A. (2021). Kestävyys, mitä se on? Teoksessa H. Väre, J. Saarinen, A. Kurtto, & L. Hämet-Ahti (toim.), *Suomen puu- ja pensaskasvio* (3., täysin uudistettu painos.) (ss. 38–44). Dendrologian seura – Dendrologiska Sällskapet.

Toijalan taimitarha Oy. (n.d.). *Vähittäishinnasto – Aitataimet*. Haettu 15.8.2022 osoitteesta

<https://www.toijalantaimitarha.fi/hinnasto.php?osa=aitataimet>

Vieraslajiasioitten neuvottelukunta. (n.d.). *Ohje taimimyymälöille vieraskasvilajien taimien myynnistä. Vieraslajiasioitten neuvottelukunnan esitys*.

https://mmm.fi/documents/1410837/1886104/Ohje_taimimyymaloille_241014.pdf/8fe63f19-f70c-472a-bd73-77a1f79484ca/Ohje_taimimyymaloille_241014.pdf?t=1447666774000

Vieraslajit.fi. (n.d.-a). *Haitallinen kurturuusu*. <https://vieraslajit.fi/info/i-5977>

Vieraslajit.fi. (n.d.-b). *Isotuomipihlaja*. <https://vieraslajit.fi/lajit/MX.38920>

Vieraslajit.fi. (n.d.-c). *Kiiltotuhkapensas*. <https://vieraslajit.fi/lajit/MX.38924>

Vuori, E. (2010). Valmista pensasaitaa metreittäin. *Puutarha&kauppa*, (21), 14.

Väre, H., Saarinen, J., Kurtto, A. & Hämet-Ahti, L. (2021). *Suomen puu- ja pensaskasvio* (3., täysin uudistettu painos.). Dendrologian seura – Dendrologiska Sällskapet.

Ylikangas, M. (1970). *Kajaanin kaupungin koristepuista ja -pensaista* [pro gradu -tutkielma, Oulun yliopisto]. Kansio, Lepaan museokirjastosta.

Liite 1: Taulukko leikatuista pensasaidoista

Ohessa oleva taulukko (seuraavalla sivulla) sisältää samat 41 lajia ja lajiketta kuin oppaassa, mutta tässä ne on esitelty lyhyesti ja informatiivisesti. Taulukossa on korkeusryhmä-sarake, jossa on lyhenteet M, Pk ja K. M-lyhenne merkitsee matalaan pensasaitaan soveltuvaa kasvia, Pk-lyhenne merkitsee keskikorkeaa tai puolikorkeaa ja K-lyhenne korkeaa. Tässä ei ole siis jaoteltu samaan tapaan kuin oppaassa, vaan kasvit on vain lueteltu tieteellisen nimen mukaan aakkosjärjestyksessä. Suluissa oleva merkintä, esimerkiksi "(M)" samalla sarakkeella tarkoittaa, että kyseistä kasvia voi käyttää myös kyseisessä korkeusryhmässä, tässä tapauksessa matalana pensasaitana. Kestävyysvyöhyke-sarakkeessa sulkumerkintä tarkoittaa, että kasvia voi käyttää kyseisellä vyöhykkeellä suotuisalla ja suojaisalla paikalla, mutta kestävyydestä ei ole varmaa tietoa. Esimerkiksi merkintä I–V (–VI) tarkoittaa, että kasvi on kestävä vyöhykkeillä I–V, mutta sitä voi kokeilla suotuisalla paikalla VI-vyöhykkeellä.

Tieteellinen nimi	Suomalainen nimi	Kestävyy- vyöhyke	Korkeus- ryhmä*	Leikkausajankohta	Erityisvaatimukset, huomiot	Erityispiirteet, koristeavot
<i>Abies balsamea</i>	palsamipihta	I-V (-VI)	K	Talvi-alkukevät	Ei saa alasleikata. Leikataan vuosittain edellisvuoden versosta. Latva leikataan vasta halutun korkuisena.	Tummanvihreät, hauraat neulasets tuoksuvat leikattaessa/murskaattaessa.
<i>Abies sibirica</i>	siperianpihta	I-VI (-VII)	K	Talvi-alkukevät	Ei saa alasleikata. Leikataan vuosittain edellisvuoden versosta. Latva leikataan vasta halutun korkuisena.	Heleänvihreät ja taipuisat neulasets.
<i>Alnus glutinosa</i>	tervaleppä	I-VI	K	Alkukevät, keski- loppukesä	Latva leikataan vasta halutun korkuisena.	Luonnonvarainen. Sopii kosteaan mutta myös kuivempaan paikkaan.
<i>Aronia melanocarpa</i>	musta-aronia	I-V	Pk, (M)	Alkukevät, keski- loppukesä	Ei erityisiä vaatimuksia. Voidaan myös alasleikata, jolloin leikataan haaroittumisen vuoksi toisen kerran.	Punainen syysväritys. Valkoiset kukat touko- kesäkuussa. Tummat marjat.
<i>Berberis thunbergii</i>	japaninhappomarja	I-V	M	Alkukevät, keski- loppukesä	Piikkisyys voi hankaloittaa leikkaamista. Voidaan leikata alas. Vaatii läpäisevän kasvualustan.	Hyvä aikasvi kuivalle paikalle, pitää kutsumattomat vieraat pois.
<i>Berberis thunbergii</i> 'Atropurpurea'	purppurahappomarja 'Atropurpurea'	I-III	M	Alkukevät, keski- loppukesä	Piikkisyys voi hankaloittaa leikkaamista. Voidaan leikata alas. Vaatii läpäisevän kasvualustan.	Piikkinen pensas pitää varkaat pois. Japaninhappomarjan punalehtinen muoto.
<i>Buxus sempervirens</i>	isopuksi	I (-II)	M	Alkukevät, keski- loppukesä	Vaatii talvisuojauksen. Kestävin lajike 'Faulkner'. Voidaan leikata kaksi kertaa vuoden aikana.	Ainavihanta, pallomainen piikkipensas. Leikattuna aitana voi pitää hyvin matalana.
<i>Caragana arborescens</i>	siperianhernepensas	I-VIII	K	Alkukevät, keski- loppukesä	Alasleikkaus alitistaa härmälle. Piikikäs, nopeasti leviävä pensas. Kukkii edellisen vuoden versoilla.	Sopii kuvaan paikkaan. Nopea ja tiheä kasvutapa.
<i>Carpinus betulus</i>	euroopanvalkopyökki	I-II	K	Alkukevät, alkukesä	Runko leikataan vasta halutun korkuisena. Vaatimaton maan laadun suhteen, suosii kalkkia.	Sietää hyvin rajua leikkausta. Kuivat lehdet antavat näkösuojaa myös talvella.
<i>Cotoneaster lucidus</i>	kiiltotuhkapensas	I-VII	Pk	Alkukevät, keski- loppukesä	Aitakasvina myös kesäleikkaus, ei alasleikkausta huonolla kasvupaikalla/Lapissa.	Sietää leikkausta ja kuivuutta hyvin. Luokiteltu haitalliseksi vieraslajiksi.
<i>Crataegus flabellata</i> var. <i>grayana</i>	aitaorapihlaja	I-VI (-VII)	K, (Pk)	Alkukevät, keski- loppukesä	Voimakaskasvuina voidaan leikata kaksi kertaa kesässä. Piikkisyys voi hankaloittaa leikkausta.	Nopeakasvuinen ja suosittu aikasvi. Kunkin kesäkuussa ja punaiset marjat syksyllä.
<i>Crataegus intricata</i>	amerikanorapihlaja	I-V	K	Alkukevät, keski- loppukesä	Voimakaskasvuina voidaan leikata kaksi kertaa kesässä. Piikkisyys voi hankaloittaa leikkausta.	Muistuttaa aitaorapihlajaa, mutta sillä on lyhyemmät orat ja tyvestä leveät lehdet.
<i>Dasiphora fruticosa</i>	keltapensashanikki	lajikekoh- tainen	M	Kesäkuu-elokuu	Kannattaa valita kestäviä ja korkeita lajikkeita. Sietää voimakasta leikkausta ja kuivuutta.	Lajike 'Tervola' puhkeaa aikaisin lehteen. Lajikkeet kukkivat pitkään loppukesällä.
<i>Fagus sylvatica</i>	lehtopyökki	I (-II)	K	Loppukesä	Runko katkaistaan vasta halutusta korkeudesta. Tykkää savisesta, mutta ilmavasta maasta.	Nopeakasvuinen ja kaunis aikasvi. Kulanlehtaiset lehdet jäävät talveksi oksiin.
<i>Forsythia japonica</i> 'Northern Gold'	jalo-onnenpensas 'Northern Gold'	I-III	M, (Pk)	Kukinnan jälkeen	Jos haluaa saada kukintaa seuraavalle vuodelle, niin leikataan vasta kukinnan jälkeen.	Keltaiset kukat keväällä, joista osa säilyy, vaikka pensasta leikattaisiin.
<i>Frangula alnus</i>	korpiptaasama	I-VI	K	Alkukevät, keski- loppukesä	Ei erityisiä leikkausvaatimuksia. Sietää leikkausta hyvin.	Luonnonvarainen piikkipuu tai suuri pensas. Kiiltävät lehdet ja mustat marjat syksyllä.
<i>Hedlundia hybrida</i>	suomenpihlaja	I-V	K	Alkukevät, keski- loppukesä	Pääverso leikataan, kun aita on saavuttanut halutun korkeuden.	Tummanvihreät, kiiltävät lehdet puhkeavat myöhään keväällä.
<i>Larix archangelica</i>	arkangelinlehtikuusi	I-VIII	K	Talvi-alkukevät	Ei saa alasleikata. Leikataan vuosittain edellisvuoden versosta. Latva leikataan vasta halutun korkuisena.	Syksyllä neulasensa pudottava havu. Kesävihanta. Lehdet pysyvät pitkään syksyllä.
<i>Ligustrum vulgare</i>	aitaluksteri	I-II	M, (K)	Kevät, keski- loppukesä	Suojaisa paikka. Vaatii siistmistä pari kertaa vuodessa. Ei siedä märkyyttä.	Pensas kestää hyvin tuulta ja ilmansaasteita.
<i>Lonicera caerulea</i>	sinikuusama	I-VII	M	Alkukevät, keski- loppukesä	Ei erityisiä leikkausvaatimuksia. Uusittu hyvin tyvestä ja jonosilmuista. Voidaan myös alasleikata.	Punertava oksisto jonosilmuineen. Siniset mutta myrkylliset marjat loppukesästä.
<i>Philadelphus lewisii</i> 'Tähtisilmä'	loistojasimike	I-V	K	Alkukevät, kukinnan jälkeen	Kukkii edellisen vuoden versoilla eli kukkiakseen leikataan vasta kukinnan jälkeen.	Tuoksuvat kukat kesäkuun loppussa. Edellis- vuoden versot ruskeat ja hilseilevät.
<i>Philadelphus pubescens</i>	hovijasmike	I-V	K	Alkukevät, kukinnan jälkeen	Kukkii edellisen vuoden versoilla eli kukkiakseen leikataan vasta kukinnan jälkeen. Suojaa melulta.	Pystykasvuinen. Kellannvalkoiset tai valkoiset kukat heinäkuussa. Tiheäkarvaiset lehdet.
<i>Picea abies</i>	metssäkuusi	I-VIII	K	Talvi-alkukevät	Ei saa alasleikata. Leikataan vuosittain edellisvuoden versosta. Latva leikataan vasta halutun korkuisena.	Luonnonvarainen havupuu. Kaunis myös leikattuna aitana.
<i>Picea engelmannii</i>	engelmanninkuusi	I-VI	K	Talvi-alkukevät	Ei saa alasleikata. Leikataan vuosittain edellisvuoden versosta. Latva leikataan vasta halutun korkuisena.	Sinivihreät neulasets ovat pehmeät. Parempi saasteiden sietokyky kuin metssäkuusella.
<i>Picea glauca</i>	valkokuusi	I-VIII	K	Talvi-alkukevät	Ei saa alasleikata. Leikataan vuosittain edellisvuoden versosta. Latva leikataan vasta halutun korkuisena.	Lyhyet sinivihreät neulasets. Runko harmaan- ruskea. Neulasets tuoksuvat mustaherukalle.
<i>Prunus laurocerasus</i>	laakerikirsikka	I (-II)	M	Loppukevät, keski- loppukesä	Ei kasvatettu paljon Suomessa. Oksasakset aina- vihanien, lehtevien kasvien hoidossa suosittelavaa.	Iktivihreät tummat lehdet. Valkoiset terttukukat keväällä. Myrkylliset marjat.
<i>Quercus robur</i>	metstätammi	I-IV (-VI)	K	Alkukevät, keski- loppukesä	Jonkin verran käytetty leikattuna aitana. Pääverso leikataan vasta halutun korkuisena. Vaatii tilaa.	Kaunis lehtimuoto ja runko. Sietää hyvin leik- kausta. Luonnonvarainen Etelä-Suomessa.
<i>Ribes alpinum</i>	taikinamarja	I-VI	M, (Pk)	Alkukevät, keski- loppukesä	Kukkii edellisvuoden versoilla. Kannattaa suosia kotimaista alkuperää kestävyuden vuoksi.	Sietää hyvin leikkausta ja lumen painon. Lehdet puhkeavat aikaisin. Luonnonvarainen.
<i>Salix alba</i> f. <i>sericea</i> 'Sibirica'	hoepasalava	I-V	K	Alkukevät, keski- loppukesä	Sietää hyvin leikkausta. Yksirunkoisena kasvina latvaverso leikataan, kun aita on halutun korkuinen.	Hopeanhoitoiset lehdet. Hyvä aikasvi kosteaan paikkaan.
<i>Salix purpurea</i>	punapaju	I-IV (-V)	K	Alkukevät, keski- loppukesä	Kauniit punaiset versot ympärivuoden. Hyvä aikasvi kosteaan paikkaan.	Sietää vuosittaista alasleikkausta.
<i>Scandosorbus intermedia</i> x <i>Sorbaronia mitschurinii</i> (<i>Aronia mitschurinii</i>)	ruotsinpihlaja marjapihlonia (marja- aronia)	I-III I-IV (-V)	K Pk	Alkukevät, keski- loppukesä	Joudutaan usein tukemaan taimivaiheessa. Latva leikataan, kun aita on halutun korkuinen.	Kiiltävät, tummat lehdet puhkeavat vasta kesäkuussa. Sietää hyvin leikkausta ja suolaa.
<i>Sorbus aucuparia</i>	kotipihlaja	I-VIII	K	Alkukevät, keski- loppukesä	Ei erityisiä leikkausvaatimuksia. Voidaan myös alas- leikata.	Punainen syysväritys. Valkoiset kukat touko- kesäkuussa. Syötävät marjat.
<i>Spiraea chamaedryfolia</i>	idänvirpiangervo	I-VII	Pk, (K)	Alkukevät, keski- loppukesä	Vaatii runsasta leikkausta pysyäkseen lehtevänä. Latvaverso latvotaan, kun aita on halutun korkuinen.	Kotimainen puu. Kukkii tuoksuvin kukinnoin kesäkuussa. Syksyllä punaoranssit marjat.
<i>Syringa x henryi</i>	puistosyreeni	I-VII (-VIII)	K	Alkukevät, kukinnan jälkeen	Tekee paljon juurivesoja. Leikattuna aitana tulee tiheäksi.	Kukkasilmuten muodostumiseksi kannattaa muotoleikata vasta heti kukinnan jälkeen.
<i>Syringa josikea</i>	unkarinsyreeni	I-VII (-VIII)	K, (Pk)	Alkukevät, kukinnan jälkeen	Kukkasilmuten muodostumiseksi kannattaa muotoleikata vasta heti kukinnan jälkeen.	Kaunis tummanvihreä lehdistö.
<i>Syringa vulgaris</i>	pihasyreeni	I-VI	K	Alkukevät, kukinnan jälkeen	Voi joskus saada härmää lehtiinsä voimakkaan leikkauksen seurauksena.	Herttamaiset lehdet ja tuoksuvat liilat tai valkoiset kukinnot.
<i>Taxus cuspidata</i>	japaninmarjakuusi	I-VI	Pk, (K)	Talvi-alkukevät, keski- loppukesä	Ei saa alasleikata, mutta voidaan leikata hieman vanhemmistakin osista. Vuosittainen leikkaus.	Antaa näkösuojaa ympäri vuoden. Kauniit tummanvihreät neulasets.
<i>Taxus x media</i>	kartiomarjakuusi	I-IV	Pk	Talvi-alkukevät, keski- loppukesä	Ei saa alasleikata, mutta voidaan leikata hieman vanhemmistakin osista. Vuosittainen leikkaus.	Antaa näkösuojaa ympäri vuoden.
<i>Thuja occidentalis</i>	kanadantuija	I-VI	K	Talvi-alkukevät, keski- loppukesä	Ei saa alasleikata, mutta voidaan leikata hieman vanhemmistakin osista. Vuosittainen leikkaus.	Antaa näkösuojaa ympäri vuoden. Ruskeh- tava talviväri, palautuu vihreäksi keväällä.
<i>Tilia cordata</i>	metssälehmus	I-V	K	Alkukevät, keski- loppukesä	Sietää mainiosti leikkaamista. Pääverso leikataan vasta, kun aita on halutun korkuinen.	Sietää mainiosti leikkausta. Herttamaiset lehdet.